



Stowarzyszenie Gmin
i Powiatów Małopolski

WSPÓLNOTA

małopolska

PISMO MARSZAŁKÓW, PREZYDENTÓW, STAROSTÓW, BURMISTRZÓW, WÓJTÓW I RADNYCH

**Kraków walczy
ze smogiem**

**Krakowskie Wodociągi
Dobra woda prosto z kranu**

**Małopolskie 2013 Roku
Anna Polony, Jerzy Trela**

**Kodeks Etyki
pracowników Urzędu Gminy**

**Małopolski Szlak
Powstania Styczniowego**

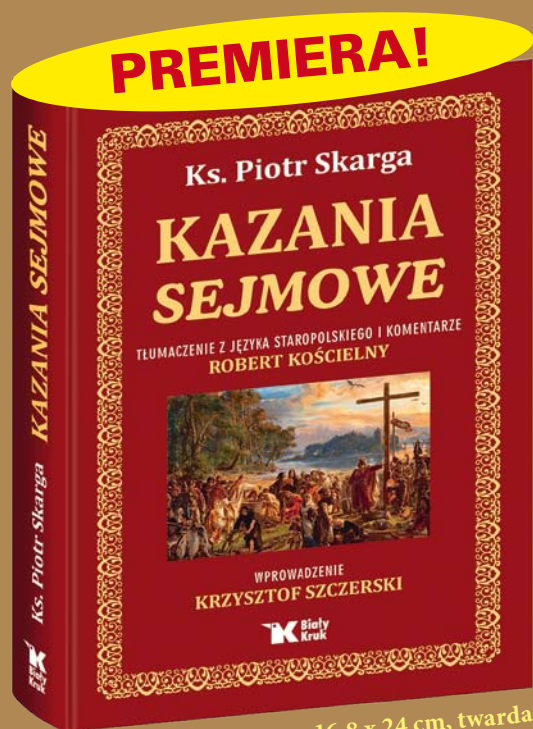
**Nr 1/2014
listopad 2013/
styczeń 2014
Rok XXI/XXII**

**Na okładce: Podkarpacki Szlak
Architektury Drewnianej
– Cerkiew w Gorajce**

ISSN 1428-4162

dla Czytelników Wspólnoty Małopolskiej

WERSJA WSPÓŁCZESNA – TŁUMACZENIE Z JEZ. STAROPOLSKIEGO



304 str., 16,8 x 24 cm, twarda lakierowana oprawa, złocenia

Autor:

KS. PIOTR SKARGA

Tłumaczenie

**z jęz. staropolskiego
i komentarze:**

ROBERT KOŚCIELNY

Wprowadzenie:

KRZYSZTOF SZCZERSKI

„Kazania sejmowe” ks. Skargi (...) powinny trafić na wszystkie biurka w rozlicznych gabinetach obozu władzy, parlamentu i władz lokalnych. Powinny trafić tam po to, by wstrząsnąć osobami sprawującymi na wszystkich poziomach rządu – poprzez odniesienie ich życia, ich działań do norm dobra wspólnego i prawdziwej miłości Ojczyzny oraz służby dla niej.

Prof. Krzysztof Szczerski

„Kazania sejmowe” ks. Piotra Skargi zadziwiają trafnością diagnoz, jasnością wskazań drogi naprawy Rzeczypospolitej. Uderza ich niewiarygodna wręcz aktualność w obecnej sytuacji Ojczyzny w XXI w. Odbiór dzieła z końca XVI stulecia utrudniał jednak jego język, którego składnia i frazeologia, a także konstrukcje retoryczne są często niezrozumiałe dla dzisiejszego czytelnika.

Dlatego właśnie postanowiliśmy uwspółcześnić formę Kazań, nie ujmując nic z ich przebogatej treści, a zadania tego podjął się dr Robert Kościelny. Opatrzył kazania komentarzami, ukazującymi kontekst historyczny, zaś wprowadzenie prof. Krzysztofa Szczerskiego, pośła na sejm RP, w klarowny sposób odnosi przesłanie Jezuity do problemów współczesnej Polski. Ten skarbiec myśli ujęto w piękną szatę graficzną z 40 ilustracjami.

20 i więcej egz.	35 zł/egz.
10-19 egz.	39 zł/egz.
5-9 egz.	45 zł/egz.
2-4 egz.	49 zł/egz.
1 egz.	53 zł/egz.
Zamiast ceny detalicznej 59 zł	

Zamówienia:

Biały Kruk Sp. z o.o., ul. Szwedzka 38, 30-324 Kraków, tel.: 12/260 32 90, 260 32 40, 254 56 02, 254 56 21
faks: 12/254 56 00, e-mail: marketing@bialykruc.pl, księgarnia internetowa: www.bialykruc.pl
Przy zamówieniu na kwotę powyżej 120 zł koszty wysyłki (12 zł) ponosi wydawnictwo.

Szanowni Państwo!

Szacuje się, że co najmniej siedem milionów Polaków podróżuje rocznie w celach pielgrzymkowych. W takim samym czasie, tylko z tego powodu, około półtora miliona turystów zagranicznych przyjeżdża do naszego kraju. Nikogo nie trzeba przekonywać jak wielki potencjał dla rozwoju turystyki religijnej posiada w tym względzie nasz region. Na obszarze historycznej Małopolski jest zgromadzonych najwięcej miejsc peregrinacji, w tym tak ważnych jak Kraków – miasto Jana Pawła II Wielkiego, ze światowym centrum kultu Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach oraz Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się”, Częstochowa z kultem Królowej Polski, największe w Polsce sanktuaria pasyjno-maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej i Kalwarii Pałacowskiej, sanktuaria Matki Boskiej „Gaździny Podhala” w Ludźmierzu, Matki Boskiej Fatimskiej na Krzeptówkach, Matki Boskiej „Matki Ziemi Tarnowskiej” w Tuchowie, Matki Boskiej Bolesnej „Piety Limanowskiej” w Limanowej, Matki Boskiej „Bramy Miłosierdzia” w Jarosławiu, czy Sanktuarium Grobu Bożego w Miechowie, zwanym „Jerozolimą Północy”. Do tego należy doliczyć wiele miejsc związanych z pochodzeniem, obecnością i kultem świętych, jak np. świętych Stanisława w Szczepanowie, Kingi w Starym Sączu, Brata Alberta w Igołomi czy Rafała Kalinowskiego w Czernej oraz nowo otwierane Muzeum JP2 w Wadowicach. Mamy niezwykle cenne zbiory sztuki sakralnej w muzeach Archidiecezjalnych w Krakowie i Diecezjalnym w Tarnowie. Rozwijają się szlaki architektury drewnianej w Małopolsce i na Podkarpaciu, z kościołami i cerkwiemi wpisanymi w 2013 r. na listę UNESCO.

Temu bogactwu i szansie promocyjnej, jaką te miejsca posiadają, znacznie pomogą dwie arcyważne podjęte w 2013 r. decyzje Papieża Franciszka – o kanonizacji Jana Pawła II Wielkiego oraz o organizacji Światowych Dni Młodzieży w Krakowie w 2016 r. Trzeba tu wspomnieć o olbrzymiej roli, jaką odegrał w tym wzglę-



dzie J. Em. ks. Kardynał Stanisław Dziwisz, którego małopolskie samorządy wspierały w dążeniu do celu. Przypomnę tu tylko stanowisko naszego Stowarzyszenia, wyrażone podczas XXV Walnego Zgromadzenia Członków SGiPM w 2012 r., w którym zaapelowaliśmy do Samorządów Krakowa i Małopolski o zdecydowane wsparcie starań Metropolity Krakowskiego zmierzających do zorganizowania w Krakowie Światowych Dni Młodzieży w 2016 r. Wskazaliśmy w nim, że inwestycja w organizację spotkania dla około 2 mln młodzieży to również szansa na zbudowanie marki, która będzie procentowała w przyszłości wzmacniając Małopolskę jako lidera turystyki oraz centrum pielgrzymkowe światowego formatu. Nie do przecenienia jest możliwość przyjazdu nawet miliona młodych z całej Europy Środkowej i Wschodniej. Razem możemy pokazać drugie, wschodnie płuco zjednoczonej Europy oraz bogactwo duchowe Polski. Połączmy tradycję i nowoczesność jak to czynią w Bawarii. Można powiedzieć, że podejmując taki wysiłek Kraków, Małopolska i Polska mogą przyczynić się do odbudowy w Europie kapitału zaufania i solidarności, a przez młodzież nadziei i optymizmu. Takiej inwestycji nie da się kupić za żadne pieniądze dla

starzejącej się i popadającej w dekadencję Europy. Kanonizacja Jana Pawła II Wielkiego, naszego Honorowego Małopolanina Wszechczasów, któremu powszechnie w Polsce tyle zawdzięczamy, będzie niezwykłym przeżyciem. Któż z nas nie pamięta Jego pielgrzymek do Ojczyzny, przyjęcia 200 samorządowców z Małopolski w Sali Klementyńskiej w 1996 r., jak też wielu osobistych spotkań. Gorąco zachęcam do wzięcia udziału w tym wielkim święcie autorytetu moralnego przełomu II i III tysiąclecia. Jako gospodarze Powiatów, Gmin i Województw jesteśmy zobowiązani do stworzenia warunków, w tym infrastrukturalnych, dla dobrego przyjmowania gości z całego świata.

Kazimierz Barczyk
Przewodniczący SGiPM



WSPÓLNOTA
małopolska

Wydawca: Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski

Redakcja: ul. Grodzka 15, 31-006 Kraków, tel./fax 12 421 93 12

e-mail: wspolnota.malopolska@interia.pl

Zespół: Wojciech Stańczyk (Red. Naczelny), Anna Góral, Anna Rychty-Mierzwa

Współpraca: Bartosz Lipszyc, Paweł Żarnowiecki, Marcin Gołąbek (Federacja Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP).

Opracowanie graficzne i skład: Piotr Korbziel

Produkcja: AstaPress



Służymy człowiekowi

Ks. Kardynał Stanisław Dziwisz

Zgodnie z tradycją, gromadzimy się na Noworocznym Spotkaniu Oplątkowym Samorządów Małopolski i Polski oraz zaproszonych Gości ze środowisk kultury, nauki i gospodarki. Cieszę się, że w tym gronie jest też miejsce dla biskupa krakowskiego. To znak, że dostrzegana jest rola Kościoła, który przez gęstą sieć swoich parafii oraz instytucji kościelnych bierze czynny udział w życiu społecznym naszego Regionu. Tak jest w całej naszej Ojczyźnie. Trzeba przyznać, że nasza współpraca układa się bardzo harmonijnie ku pożytkowi wszystkich. Służymy przecież jednej sprawie. Służymy społeczeństwu. Służymy człowiekowi, mając na względzie jego potrzeby materialne i duchowe.

Symboliem życzliwej i owocnej współpracy jest wznoszone przez nas Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się!”. Obecna i zamierzona działalność Centrum wykracza poza ramy ściśle religijne. Od kilku lat działa już Centrum Wolontariatu, formując umysły i serca młodych ludzi do podejmowania bezinteresownej działalności w różnych obszarach życia. To ważna i długofalowa inwestycja w dziedzinie edukacji młodego pokolenia Polek i Polaków. Wzrasta także liczba pielgrzymów i turystów krajowych i zagranicznych, odwiedzających papieskie Centrum. Mogą już oni, obok krypty, podziwiać mozaiki w górnym sanktuarium, a także zwiedzać Muzeum Jana Pawła II.

Korzystam z okazji, aby wyrazić wdzięczność wszystkim Samorządom, Gminom i Powiatom za wspieranie tego dzieła, które ma utrwalac i upowszechniac dziedzictwo Jana Pawła II. Jego bliska kanonizacja świadczy o tym, jak bardzo jest on obecny w życiu i świadomości nie tylko Kościoła katolickiego. Swoim nauczaniem i postawą święty Papież pozostawił trwały ślad w cywilizacji i kulturze ducha współczesnego świata.

W swoim pierwszym Orędziu na Światowy Dzień Pokoju, który obchodziliśmy 1 stycznia pod hasłem „Braterstwo podstawą i drogą pokoju”, Ojciec Święty

Franciszek – powołując się na Jana Pawła II – pisze, że „pokój jest dobrem niepodzielnym – albo jest dobrem wszystkich, albo też nie jest niczym dobrem. Może on być rzeczywiście osiągnięty i można się nim cieszyć jako najlepszą jakością życia i jako rozwojem najbardziej ludzkim i zrównoważonym tylko wówczas, gdy ze strony wszystkich obudzi się «mocna i trwała wola angażowania się na rzecz dobra wspólnego». Wymaga to, by nie kierować się «żądzą zysku» ani też «pragnieniem władzy». Trzeba być gotowym do «zatracenia mu» siebie na rzecz drugiego zamiast wyzyskania go, «służenia mu» zamiast «uciskania go dla własnej korzyści» (n. 4). Widzimy więc, że bezinteresowne i ofiarne angażowanie się na rzecz dobra wspólnego, a przecież taka idea przyświeca naszym samorządom, tworzy podwaliny ładu społecznego i prawdziwego, trwałego pokoju. Pokoju nie tylko w wymiarze światowym, międzynarodowym, ale także lokalnym. W tych intuicjach i przekonaniach możemy znaleźć wystarczającą motywację do podejmowania codziennej służby, każdy z nas w swoim zakresie.

Do Państwa, łamanie się oplątkiem, czyli chlebem, jest najprostszym gestem braterstwa. Ten gest nie wymaga wyjaśnień. Potwierdza on tylko fakt, że wszyscy, niezależnie od wszelkich dzielących nas różnic, jesteśmy przede wszystkim braćmi i siostrami. Czasem, w wirze sporów i napięć, od których nie jest wolne nasze życie, zapominamy o tej podstawowej prawdzie. Życzę wszystkim Bożego pokoju i błogostawieństwa w Nowym Roku 2014. Życzę odwagi i wytrwałości w realizacji zamierzonych celów. Życzę radości i satysfakcji z osiągnięć, z możliwości pomnażania dobra i budowania lepszego świata. Dziękuję za uwagę.

Słowo kardynała Stanisława Dziwisza wygłoszone 10 stycznia 2014 r. podczas Noworocznego Spotkania Oplątkowego Samorządów Małopolski i Polski



Rada Federacji Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP oraz Zarząd SGiPM na spotkaniu w Domu Arcybiskupów Krakowskich. Fot. T. Warczak

Małopolanie Roku 2013

Anna Polony

Pierwsza Dama Teatru Narodowego, wybitna aktorka i pedagog kilku pokoleń adeptów sztuki teatralnej, osoba niezależna oraz wierna ideałom, otrzymała Tytuł Małopolanina Roku 2013 w uznaniu dorobku artystycznego, za wyjątkowe kreacje, które weszły do kanonu sztuki aktorskiej, oraz za zasługi dla szerzenia kultury słowa w Polsce, w półwiecze pracy artystycznej.

Anna Polona i Jerzy Trela podczas XII Dni Tischnerowskich w 2012 r.



Mistrz Narodowej Sceny Teatralnej, Rektor Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej w Krakowie wybitny aktor i pedagog otrzymał Tytuł Małopolanina Roku 2013 w uznaniu dorobku artystycznego, za wyjątkowe kreacje, które weszły do kanonu sztuki aktorskiej, oraz za zasług dla szerzenia kultury słowa w Polsce, w półwiecze pracy artystycznej.

fol. Kamila Lipowska, PWST

Ludzie Roku 2013

Federacji Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP

prof. Krzysztof Penderecki

Światowej rangi kompozytor, Rektor Akademii Muzycznej w Krakowie



w uznaniu zasług w rozsławianiu Polski w salach koncertowych całego świata oraz działalność dydaktyczną m. in. w ramach Europejskim Centrum Muzyki w Lusławicach, gdzie najzdolniejsi muzycy młodego pokolenia z całego świata mają możliwość doskonalenia umiejętności i osiągnięcia pełnej dojrzałości artystycznej

kard. Marian Jaworski



Metropolita Senior Archidiecezji Lwowskiej, Rektor Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, światowej rangi teolog, przyjaciel Ojca Świętego Jana Pawła II

w uznaniu wybitnych zasług dla powstania Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie, budowania pomostów pomiędzy Polską i Ukrainą i odrodzenia Kościoła dla wiernych na Ukrainie po upadku komunizmu

Federacja Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP jest największą organizacją samorządową w Polsce, skupiającą około dwadzieścia związków zrzeszających ponad tysiąc jednostek samorządu terytorialnego. Jej członkiem i współzałożycielem jest Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski.



Stanowisko Zarządu SGiPM w sprawie organizacji Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Małopolsce i na Słowacji w 2022 r.

Kraków, 10 stycznia 2014 r.

Prawie 20 lat temu Stowarzyszenie Gmin Małopolski aktywnie uczestniczyło w pracach założycielskich, organizacyjnych i merytorycznych Związku Międzypowiatowego „Zimowa Olimpiada Zakopane’ 2006”, któremu Rząd Premiera Jerzego Buzka udzielił gwarancji finansowych na budowę i przygotowanie obiektów sportowych.

W pierwszej połowie 2012 r. XXV Walne Zebranie Członków Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski – największej organizacji samorządów terytorialnych w Małopolsce – jednogłośnie zainicjowało zorganizowanie wspólnie w Małopolsce i na Słowacji Zimowych Igrzysk Olimpijskich. W 2013 r. XXVI Walne Zebranie Członków SGiPM ponownie zaapelowało do Premiera i Rządu w sprawie podjęcia pilnych negocjacji z Komisją Europejską umożliwiających wsparcie z funduszy unijnych na lata 2014–2020 budowy infrastruktury sportowej dla Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Krakowie w 2022 r.

Zawody w łyżwiarstwie
figurowym
odbywałyby się
w Krakowie
– na zdjęciu
mistrzyni świata
Caroline Kostner.



Organizacja Zimowych Igrzysk Olimpijskich będzie wielką szansą dla historycznej Małopolski i południa Polski na duży skok cywilizacyjny – inwestycje infrastrukturalne rozwijające i integrujące gospodarczo obszar w promieniu kilkuset kilometrów, rozwój turystyki i budowę silnej marki turystycznej, nowe miejsca pracy, a dla obu krajów na wyjątkową promocję na skalę światową. Organizacja Zimowych Igrzysk Olimpijskich umożliwi nadanie impulsu rozwojowego, nie tylko dla samego Krakowa, ale i dla Małopolski.

Jest to szansa na radykalnie przyspieszoną rozbudowę metra i Szybkiej Kolei Aglomeracyjnej dla 2 milionów mieszkańców Małopolski, budowę północnej obwodnicy Krakowa, rozbudowę lotniska w Balicach,

zrealizowanie dwupasmowych tras szybkiego ruchu: Zakopianki, połączenia S7 z Warszawą, nowej trasy Brzesko – Nowy Sącz – Krynica – autostrada na Słowacji, Beskidzkiej Drogi Integrycyjnej do Bielska Białej i A-1 oraz wielu inwestycji drogowych nie tylko na Podhalu. Jest to również szansa na budowę i modernizację szybkiej kolei z Krakowa do Zakopanego, w tym Podłęże – Piekiełko – Nowy Sącz (dojazd w ciągu godziny) – Muszyna – Słowacja, a także do Warszawy (dojazd w ciągu 2 godzin) i Katowic (dojazd w ciągu 35 minut), na inwestycje o wartości około 40 miliardów zł.

Konieczne jest, aby dla wszystkich obiektów infrastrukturalnych wybudowanych lub zmodernizowanych na potrzeby Igrzysk Olimpijskich zaplanowano takie ich wykorzystanie po ich zakończeniu, aby nie generowały deficytu poprzez wysokie koszty utrzymania. Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski opowiada się za powołaniem szerokiego Małopolskiego Komitetu Wsparcia Zimowych Igrzysk Olimpijskich 2022 z udziałem Marszałków, Prezydentów, Starostów, Burmistrzów, Wójtów, Przewodniczących Rad i Sejmiku Województwa Małopolskiego, Rektorów, Prezesów organizacji gospodarczych, społecznych oraz innych zainteresowanych zaproszonych osób.

Obecnie pojawiają się głosy postulujące zorganizowanie w Krakowie referendum w sprawie organizacji Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Małopolsce. Nie ma uzasadnienia dla takiego referendum tylko w Krakowie, bo sprawa dotyczy całej Małopolski – Kraków jest formalnym wnioskodawcą międzynarodowego projektu firmowanego, realizowanego i gwarantowanego przez władze miasta, władze innych gmin, Województwo Małopolskie, a także Rządu i Parlamenty Polski i Słowacji. Referendum tylko w Krakowie, a nie regionalne miałyby głównie charakter blokujący dla całego projektu. Kraków nie powinien blokować przedsięwzięcia organizowanego w większości na terenie liczącego prawie 3,5 miliona Województwa Małopolskiego, gdzie dla ZIO jest duże poparcie społeczne wśród samorządów i mieszkańców, dla tego projektu dającego szansę na szybki rozwój gospodarczy i nowe miejsca pracy, największego zagłębia turystyki zimowej i całorocznej Polsce, odwiedzanego przez ponad 12 milionów turystów.

Z uwagi na fakt, że w tym roku odbędą się wybory samorządowe przeciwnicy organizacji Zimowych Igrzysk mają bardzo dobrą możliwość do utworzenia specjalnych komitetów wyborczych, wysunięcia kandydatów na radnych miejskich, wojewódzkich, prezydenta Krakowa pod szyldem i z programem sprzeciwu dla organizacji ZIO. Będzie to najbardziej miarodajna metoda demokratycznej oceny poparcia społecznego w Krakowie i Małopolsce dla programu organizacji Zimowych Igrzysk Olimpijskich z legityma-



cją prawną do podejmowania w tej sprawie po wyborach ważnych merytorycznych decyzji odmiennych od uchwał obecnych jednogłośnie władz miasta i województwa.

Apelujemy o nieupolitycznianie i ponadpartyjne podejście do sprawy organizacji Zimowych Igrzysk Olimpijskich, bowiem w 2022 r. rządzić będą zapewne inne niż obecnie osoby, środowiska, ugrupowania.

Kazimierz Barczyk

Przewodniczący SGI PM

Przewodniczący Sejmiku Województwa Małopolskiego

Bogusław Kośmider

Wiceprzewodniczący SGI PM

Przewodniczący Rady Miasta Krakowa

Zofia Oszacka

Wiceprzewodnicząca SGI PM

Wójt Lanckorony

Dr Kazimierz Fudala

Wiceprzewodniczący SGI PM

Wójt Rzepiennika Strzyżewskiego

Marek Fryźlewicz

Sekretarz SGI PM

Burmistrz Nowego Targu

Stanowisko Zarządu SGI PM w sprawie zwiększenie funduszy UE na ochronę powietrza w Krakowie i Małopolsce

Kraków, 10 stycznia 2014 r.

30 września 2013 r. Sejmik Województwa Małopolskiego przyjął nowy „Program ochrony powietrza dla województwa małopolskiego”, który wyznacza działania naprawcze do 2020 r. konieczne do podjęcia przez większość gmin w Małopolsce, w których wystąpiły przekroczenia poziomów dopuszczalnych zanieczyszczeń w powietrzu.

25 listopada 2013 r. Sejmik Województwa Małopolskiego przyjął uchwałę w sprawie określenia rodzajów paliw dopuszczonych do stosowania na obszarze Gminy Miejskiej Kraków w paleniskach domowych, wprowadzając od 2018 r. zakaz stosowania paliw stałych, w tym węgla oraz ciężkich olejów opałowych. Władze Miasta Krakowa wprowadzają program działań wspierających i osłonowych dla najuboższych mieszkańców rezygnujących z taniego węgla w paleniskach domowych.

5 kwietnia 2013 r. Sejmiki Województw Małopolskiego i Śląskiego uchwaliły wspólną „Strategię dla rozwoju Polski południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego do roku 2020”, w której z naszej inicjatywy zapisany został program poprawy

ochrony środowiska, w tym szczególnie radykalnego zmniejszenia niskiej emisji i poprawy zanieczyszczonego powietrza.

Podjęcie przez samorządy działań ograniczających emisję zanieczyszczeń pociąga za sobą duże nakłady finansowe i wymaga zapewnienia źródeł finansowania przede wszystkim ze środków Unii Europejskiej przyszłej perspektywy finansowej 2014–2020, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie. Fundusze z Unii Europejskiej są najtańszymi na świecie pieniędzmi do pozyskania na realizację inwestycji. Problem czystości powietrza w Małopolsce nie dotyczy tylko większych miast, ale również miasteczek i wsi – mieszkańców i samorządów całej Małopolski. Emisja dwutlenku węgla na osobę na terenach wiejskich i podmiejskich, w tym miejscowościach uzdrowiskowych i turystycznych, jest często wyższa niż w mieście. Ze względów ekonomicznych oraz rozproszonego budownictwa społeczności wiejskie są zmuszone do korzystania ze źródeł energii, które zanieczyszczają środowisko: węgla, ciężkiego oleju opałowego czy drewna.

W nowej perspektywie finansowej UE konieczne jest podjęcie działań związanych z ochroną powietrza nie tylko dla ludności miejskiej, ale także wiejskiej – dla ok. 52% mieszkańców Województwa Małopolskiego. Sam tylko zakaz opalania paliwami stałymi obecnie nie sprawdzi się na terenach wiejskich, bo spośród prawie 2 milionów wsi zaledwie ok. 230 tys. gospodarstw domowych jest odbiorcami gazu, z czego tylko połowa używa gazu do ogrzewania.

Przykładem działań wykluczających z możliwości ubiegania się o dofinansowanie na ochronę powietrza na terenach wiejskich i dla małych miasteczek jest program Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej KAWKA (likwidacja niskiej emisji wspierająca wzrost efektywności energetycznej i rozwój rozproszonych odnawialnych źródeł energii), który przewiduje dofinansowania jedynie dla miast powyżej 10.000 mieszkańców.

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski apeluje do NFOŚiGW o poszerzenie beneficjentów programu KAWKA również o wszystkie miejscowości, zamieszkałe przez mniej niż 10.000 mieszkańców.

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski apeluje do Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie o złożenie wniosku do ogólnokrajowego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko o przyznanie 3 miliardów złotych na kompleksowy program likwidacji niskiej emisji na terenie Krakowa i całej Małopolski. Taką samą kwotę Ministerstwo Rozwoju Regionalnego zapisało w połowie ubiegłego roku w POIiŚ dla Wojewódz-



kiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski w celu uzyskania poprawy jakości powietrza opowiada się za ścisłą współpracą na poziomie regionalnym i lokalnym, między Małopolską i Śląskiem, skąd napływa do nas część zanieczyszczeń.

SGiPM postuluje, aby WFOŚiGW w Krakowie złożył komplementarny – do złożonego przez WFOŚiGW w Katowicach – wniosek do Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020, uwzględniający specyfikę Województwa Małopolskiego, a co za tym idzie obejmujący możliwość dofinansowania działań w budynkach jednorodzinnych, wielorodzinnych oraz budynkach użyteczności publicznej.

Projekt powinien obejmować wszelkie możliwe i konieczne zadania w tym m.in. likwidację lokalnych kotłowni tam gdzie możliwe jest podłączanie do większych instalacji ciepłowniczych, przebudowę źródeł ciepła zasilającego sieć ciepłowniczą, podłączenia do sieci ciepłowniczej wraz ze wszystkimi instalacjami, termomodernizację budynków, montaż odnawialnych źródeł energii np. solarów, fotowoltaiki, przydomowych instalacji OZE. Konieczne są nakłady na promocję produkcji czystej energii i ciepła dzięki nowoczesnym i energooszczędnym technologiom.

Konieczne jest pozyskanie środków na maksymalne wykorzystanie i dociążanie istniejącego systemu ciepłowniczego, a także wprowadzenia alternatywnych źródeł energii cieplnej zwłaszcza na terenach wiejskich. Aby poprawić jakość powietrza w regionie, również mieszkańcy terenów wiejskich muszą mieć wsparcie finansowe w stosowaniu nowych, efektywnych źródeł energii.

Na obszarach, gdzie ze względów ekonomicznych i technicznych nie ma możliwości poprowadzenia sieci ciepłowniczych, konieczne są nakłady finansowe na termomodernizację budynków – w zakresie poprawy izolacyjności cieplnej zewnętrznych ścian budynków oraz wymiany stolarki budowlanej – jedną z podstawowych metod zapewniających zmniejszenie ilości zużywanej energii.

Podobnie jak na Śląsku projekt powinien przewidywać wykorzystanie instrumentów finansowych WFOŚiGW na częściowy wkład własny beneficjenta.

Apelujemy, aby samorządy województwa, powiatów i gmin aktywnie i skutecznie mobilizowały oraz wspierały wszystkie podległe lub uprawnione podmioty do pilnego przygotowywania i składania wniosków o bardzo duże dofinansowanie ze środków unijnych z krajowego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowiska z budżetem w kwocie aż 115 mld zł. Środki z RPO powinny mieć charakter uzupełniający w stosunku do POiŚ dla realizacji prioryteto-

wych zadań m.in. w dziedzinie ochrony środowiska. Jest ona jednym z ważnych elementów poprawy stanu powietrza w Krakowie oraz miastach i większych wsi w Małopolsce, zamieszkałych przez połowę prawie 3,5 milionowego regionu odwiedzanego co roku przez ponad 12 milionów turystów.

Konieczne jest rozwijanie sieci ciepłowniczych w Małopolsce, tak by wkrótce w Krakowie zostały rozbudowane z 770 do 1000 km (z 65% do 80% pokrycia miasta) za co najmniej 250 mln zł. ze środków Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ustawowo zarezerwowanych w kwocie prawie miliarda zł w ramach RPO dla Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego). Kwota 250 mln zł wystarczy na zbudowanie zaledwie 40 km nowych sieci ciepłowniczych. Dla zrealizowania całego celu, m.in. umożliwiającego likwidację kilkudziesięciu tysięcy palenisk na węgiel, należy wystąpić o kolejne 750 mln zł z POiŚ.

Lokalne sieci ciepłownicze powinny być rozbudowywane bądź budowane od nowa wraz z nowoczesnymi i ekologicznymi elektrociepłowniami na węgiel wyposażonymi w filtry, nie tylko w dużych i średnich miastach na czele z Tarnowem, Nowym Sączem, Oświęcimiem, ale również w małych miastach jak np. Wolbrom, gdzie ciepłownia po byłym Stomilu tanio ogrzewa i dostarcza ciepłą wodę do tysięcy domów, budynków użyteczności publicznych, w tym kompleksu rekreacyjnego z krytymi basenami.

Prawie cała Polska leży na pokładach bogatych w złoża wód geotermalnych, które wraz z postępem i obniżaniem kosztów odwiertów i eksploatacji mogą być w przyszłości być tanim i ekologicznym źródłem dostarczania gorącej wody do sieci ciepłowniczych.

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski po raz kolejny apeluje również do Rządu w sprawie opracowania Krajowego Programu Ochrony Powietrza, który uwzględni różny stopień zanieczyszczenia powietrza w regionach Polski oraz umożliwi powstanie instrumentów prawnych i finansowych do ochrony powietrza.

W celu ochrony zdrowia mieszkańców oraz uniknięcia kar ze strony Komisji Europejskiej za brak przestrzegania przepisów unijnych, konieczna jest poprawa jakości powietrza w możliwie krótkiej perspektywie czasu, w pierwszej kolejności w Małopolsce i na Śląsku. Z tego względu niezbędne jest zaangażowanie Rządu, Ministra Infrastruktury i Rozwoju oraz Ministra Środowiska w udostępnienie znacznych środków finansowych na walkę z niską emisją oraz wprowadzenie rozwiązań prawnych, które pomogą samorządom i mieszkańcom realizować zadania w zakresie ochrony powietrza.

Kazimierz Barczyk
Przewodniczący SGiPM

Przewodniczący Sejmiku Województwa Małopolskiego



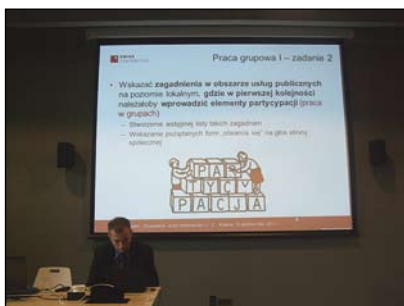
Obywatelski audyt efektywności świadczenia usług administracyjnych przez samorządy lokalne

– program pilotażowy SGiPM i Stowarzyszenia „Miasta w Internecie”

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski oraz Stowarzyszenie „Miasta w Internecie” w listopadzie 2013 r. przeprowadziły badanie ankietowe wśród 95 członków SGiPM, które wykazało, że tylko 14% respondentów jest zadowolonych z obecnego systemu monitorowania kosztów świadczenia usług administracyjnych i aż 76% zdecydowanie potwierdziło, że wykorzystują wiedzę o kosztach administracyjnych w pracy. 67% badanych wskazało, że usprawnienie systemu pomiaru tych kosztów wpłynęłoby znacząco na poprawę komunikacji z obywatelami w tym obszarze, a 90%, że miałyby korzystny wpływ na poprawę obszaru zarządzania urzędem. Badanie wskazało na potrzebę realizacji działań w dziedzinie usprawnienia efektywności kosztowej świadczenia usług administracyjnych samorządów lokalnych oraz wypracowania narzędzi monitoringu tej efektywności z uwzględnieniem mechanizmów dialogu obywatelskiego w tym zakresie. Odpowiedzią na to zapotrzebowanie jest projekt „Obywatelski audyt efektywności świadczenia usług administracyjnych przez samorządy lokalne”, realizowany od maja 2013 r. w woj. małopolskim przez Stowarzyszenie „Miasta w Internecie” w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Gmin i Powiatów Małopolski oraz e-Governance Academy z Estonii. Projekt jest współfinansowany przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej. Kluczowe działania zaplanowane w projekcie to: identyfikacja i analiza usług administracyjnych, adaptacja metody

rachunku kosztów działań (ABC) do specyfiki administracji publicznej, analiza usług administracyjnych z wykorzystaniem metody rachunku kosztów działań, opracowanie metodyki dialogu obywatelskiego w zakresie wdrażania systemu monitorowania usług administracyjnych, stworzenie „Sieci na rzecz monitorowania efektywności świadczenia usług administracyjnych” i podjęcie dialogu obywatelskiego dotyczącego optymalizacji procesów świadczenia usług administracyjnych oraz upowszechnianie rezultatów projektu.

W czerwcu 2013 r. rozpoczął się proces gromadzenia informacji na temat analizowanych usług i analizy procesów świadczenia wybranych do badania usług administracyjnych we współpracy z 20 gminami województwa małopolskiego (w pilotażu biorą udział gminy: **Andrychów, Bolesław, Brzesko, Chęlmek, Ciężkowice, Czernichów, Gnojnik, Kęty, Klucze, Krzeszowice, Libiąż, Moszczenica, Proszowice, Raclawice, Radłów, Ryglice, Stary Sącz, gmina Tarnów, Wielka Wieś, Zawoja**). Uruchomiona została strona www.efektywnoscuslug.pl oraz przeprowadzono warsztat, podczas którego zaprezentowano wyniki prac i powołano „Sieć na rzecz monitorowania efektywności świadczenia usług administracyjnych” z udziałem przedstawicieli III sektora. Dla uczestników projektu utworzono ponadto Elektroniczne Środowisko Dyskusji. Obecnie trwa proces kalkulacji kosztów wybranych usług administracyjnych oraz prace nad utworzeniem kalkulatora kosztów. Zakończenie projektu przewidziano na wrzesień 2014 r.



W czerwcu 2013 r. rozpoczął się proces gromadzenia informacji na temat analizowanych usług i analizy procesów świadczenia wybranych do badania usług administracyjnych we współpracy z 20 gminami województwa małopolskiego (w pilotażu biorą udział gminy: **Andrychów, Bolesław, Brzesko, Chęlmek, Ciężkowice, Czernichów, Gnojnik, Kęty, Klucze, Krzeszowice, Libiąż, Moszczenica, Proszowice, Raclawice, Radłów, Ryglice, Stary Sącz, gmina Tarnów, Wielka Wieś, Zawoja**). Uruchomiona została strona www.efektywnoscuslug.pl oraz przeprowadzono warsztat, podczas którego zaprezentowano wyniki prac i powołano „Sieć na rzecz monitorowania efektywności świadczenia usług administracyjnych” z udziałem przedstawicieli III sektora. Dla uczestników projektu utworzono ponadto Elektroniczne

Środowisko Dyskusji. Obecnie trwa proces kalkulacji kosztów wybranych usług administracyjnych oraz prace nad utworzeniem kalkulatora kosztów. Zakończenie projektu przewidziano na wrzesień 2014 r.

www.sgiipm.krakow.pl



ŚWIADCZENIA USŁUG ADMINISTRACYJNYCH PRZEZ SAMORZĄDY LOKALNE



Współpraca międzynarodowa samorządów lokalnych w Małopolsce

Latem 2013 r. Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski wraz z Federacją Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP przeprowadziły badanie ankietowe wśród małopolskich samorządów lokalnych, które miało na celu analizę stanu obecnego współpracy międzynarodowej gmin oraz identyfikację potrzeb JST w zakresie rozwoju tej współpracy. Badanie to było elementem projektu pt. „Akademia Samorządowej Współpracy Międzynarodowej – Oddolna dyplomacja ekonomiczna. Diagnoza potrzeb – Zalecenia – Szkolenia – Dobre praktyki” współfinansowanego ze środków Ministerstwa Spraw Zagranicznych w ramach zadania „Wsparcie obywatelskiego i samorządowego wymiaru polskiej polityki zagranicznej 2013”. Ankieta, podobnie jak i pozostałe działania zaproponowane w ramach projektu, m.in. specjalistyczne szkolenia dla pracowników JST, spotkała się z szerokim odzewem ze strony małopolskich samorządów. W grupie 89 respondentów biorących udział w badaniu udało się odzwierciedlić proporcjonalność reprezentacji gmin wiejskich, miejskich i miejsko-wiejskich województwa małopolskiego. W ankiecie wzięło udział 9 gmin miejskich (10%), 22 gminy miejsko-wiejskie (25%) oraz 58 gmin wiejskich (65%). Wyniki badania opracowane zostały w formie raportu, z którego pełną treścią można zapoznać się na stronie internetowej Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Małopolski: <http://www.sgpm.krakow.pl/newsysn/UserFiles/File/2013-11-13-raport.pdf> Przeprowadzone badania pokazały, że żadna spośród badanych gmin nie posiada odrębnego dokumentu strategicznego dotyczącego kontaktów międzynarodowych, aż 81% gmin nie posiada zapisów dotyczących współpracy międzynarodowej w żadnych dokumentach strategicznych. W przypadku 18% gmin zapisy dotyczące kontaktów międzynarodowych JST znajdują się w dokumentach strategicznych gminy o charakterze ogólnym, tj. strategii lub planie rozwoju gminy. W świetle tego deficytu w zakresie planowania współpracy międzynarodowej oraz podkreślanego przez gminy niedostatku wyspe-

cializowanej kadry oraz funduszy na rozwój współpracy międzynarodowej, jako pozytyw należy przyjąć fakt, że tylko 11% JST stwierdziła, że nie prowadziła żadnych działań nakierowanych na kooperację z podmiotami z innych krajów.

Wśród form aktywności na forum międzynarodowym, które gminy realizowały w ciągu ostatnich trzech lat, na pierwszych dziesięciu pozycjach znalazły się kolejno:

- 1) Oficjalne wizyty przedstawicieli władz i instytucji lokalnych
- 2) Wymiany mieszkańców, wymiany młodzieżowe
- 3) Sformalizowane stałe partnerstwo JST (na podstawie umowy lub listu intencyjnego, np. miasto/gmina partnerska, miasta bliźniacze)
- 4) Partnerstwo projektowe
- 5) Wspólne przedsięwzięcia kulturalne (np. festiwale)
- 6) Wizyty studyjne
- 7) Współpraca jednostek organizacyjnych gminy
- 8) Nieformalna stała/cykliczna współpraca (nie poparta umową lub listem intencyjnym)
- 9) Obcojęzyczna wersja www
- 10) Pomoc charytatywna i humanitarna.

Obszar obecnej aktywności zagranicznej badanych gmin to przede wszystkim dziedzina kultury. Prowadzenie działań na tym polu deklaruje 70% JST. Na kolejnych miejscach wskazane zostały: działalność na rzecz zagranicznej promocji JST (54% badanych JST) oraz oświata (46%). Aktywność zagraniczną w obszarze turystyki wykazuje 40% gmin, a w sferze ochrony środowiska – 8%. 13% gmin potwierdza aktywność na polu współpracy gospodarczej.

Biorąc pod uwagę liczbę krajów, z których pochodzą partnerzy zagraniczni badanych gmin, można wyróżnić:

- tylko 5 gmin, posiadających partnerów z więcej niż 5 krajów;
- 22 gminy posiadające partnerów z 3–4 krajów;
- 16 gmin współpracujących z partnerami z 2 krajów;
- 24 gminy współpracujące z partnerami z jednego kraju.

Zestawienie państw, z których pochodzą partnerzy małopolskich gmin przedstawia wykres na następnej stronie. Jeśli chodzi o formy aktywności międzynarodowej JST, które byłyby korzystne dla gminy, a nie są obecnie realizowane, najczęściej gmin wskazało na współpracę podmiotów gospodarczych (48 JST), partnerstwo projektowe (43 JST), udział w targach międzynarodowych i konkursach (33 JST) oraz posiadanie obcojęzycznej wersji witryny internetowej (31 JST). Jako dość istotne

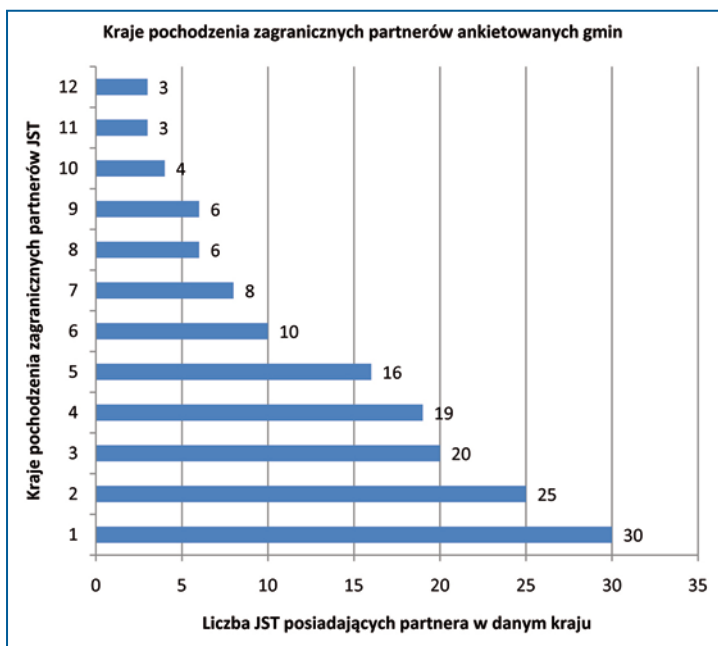


i pożądane uznano także członkostwo w organizacji międzynarodowej lub sieci współpracy (25 JST).

Analiza danych zebranych w toku badania w ramach projektu „Akademia Samorządowej Współpracy Międzynarodowej – Oddolna dyplomacja ekonomiczna. Diagnoza potrzeb – Zalecenia – Szkolenia – Dobre praktyki” nasunęła następujące wnioski natury ogólnej dotyczące współpracy międzynarodowej gmin w województwie małopolskim:

- 1) Gminy nie posiadają usystematyzowanej wizji dotyczącej współpracy międzynarodowej samorządów lokalnych oraz związanych z nią szans rozwojowych. Brak jest jasno zdefiniowanych korzyści, jakie mogą wynikać z rozwoju kontaktów zagranicznych gminy, ale także i oczekiwań w zakresie uwarunkowań stymulujących aktywność międzynarodową JST.
- 2) Kontakty zagraniczne gmin rzadko mają charakter planowy, wpisany w szerszy kontekst działań strategicznych na rzecz rozwoju gminy. Realizowane są doraźnie, niemalże okazyjnie, w miarę pojawiających się możliwości, przy czym inicjatywa samych samorządów w dziedzinie rozwoju kontaktów zagranicznych JST jest raczej niewielka.
- 3) Bolączką samorządów jest deficyt w zakresie mechanizmów wsparcia międzynarodowej współpracy JST (zarówno jeśli chodzi o finansowe formy wsparcia takiej aktywności, jak i niefinansowe, w tym np. szkolenia, działalność doradczą, koordynację współpracy, promocja dobrych praktyk).
- 4) Widoczny jest niewielki zakres interakcji między samorządami a Ministerstwem Spraw Zagranicznych oraz polskimi placówkami dyplomatycznymi.
- 5) Wymiar gospodarczy współpracy międzynarodowej samorządów pozostaje na marginesie aktywności zagranicznej JST zarówno jeśli chodzi o działalność bieżącą, jak i planowaną w najbliższej przyszłości.

Widoczna jest potrzeba wzmocnienia, zarówno w aspekcie finansowym jak i wizerunkowym, statusu JST jako lokalnego czynnika niezbędnego do właściwej realizacji priorytetów polityki zagranicznej państwa polskiego. Konieczne jest dowartościowanie samorządów jako istotnych aktorów na arenie międzynarodowej zarówno w oczach pracowników samorządowych jak i lokalnego społeczeństwa. W tym celu istotne jest podjęcie działań na rzecz poprawy procesu komunikowania się resortu spraw zagranicznych z samorządami, stworzenie nowych kanałów komunikacji, także instytucjonalnych oraz społeczna kampania informacyjna dotycząca aktywności międzynarodowej samorządów. Istnieje potrzeba dalszego



Kraje pochodzenia: 1 – Słowacja, 2 – Węgry, 3 – Niemcy, 4 – Ukraina, 5 – Francja, 6 – Włochy, 7 – Rumunia, 8 – Czechy, 9 – Szwecja, 10 – Hiszpania, 11 – Holandia, 12 – Turcja.

podnoszenia kwalifikacji pracowników samorządowych i przedstawicieli władz lokalnych w zakresie planowania i definiowania celów współpracy międzynarodowej, pozyskiwania źródeł finansowania tej współpracy, a także miękkich umiejętności poruszania się w innych obszarach kulturowych. Tylko gminy posiadające odpowiednio wykwalifikowaną, pewną swych umiejętności, kadre oraz władze świadome znaczenia i korzyści płynących z aktywności międzynarodowej będą w stanie planowo i efektywnie działać na gruncie międzynarodowym. Ważnym elementem działań na rzecz stymulowania aktywności międzynarodowej samorządów lokalnych powinno być wzmocnienie ekonomicznego wymiaru współpracy zagranicznej samorządów. Współpraca gospodarcza przynosi wymierne efekty, widoczne dla władz i społeczności lokalnych (w postaci np. nowych miejsc pracy w gminie dzięki pozyskaniu inwestorów zagranicznych), które pozytywnie wpłyną zarówno na rozwój gospodarczy gminy, jak i poprawę stosunku społeczności lokalnych do współpracy zagranicznej JST. W tym aspekcie inicjatywa winna należeć do władz gmin, które powinny jasno definiować kierunki współpracy i pożądane efekty, informować o nich mieszkańców gminy, konsultować je ze społecznością lokalną, wprowadzić wątki dotyczące kontaktów gospodarczych z partnerami z zagranicy do dokumentów strategicznych gminy i zgodnie z planem je realizować.

Anna Rychły-Mierzwa

Poglądy wyrażone w niniejszej publikacji są poglądami autorki i niekoniecznie odzwierciedlają oficjalne stanowisko Ministerstwa Spraw Zagranicznych.



Ciepło sieciowe – bez pieca, bez emisji, bez smogu

W każdym roku, z każdym rozpoczęciem sezonu grzewczego, w dużych ośrodkach miejskich uruchamiany jest tzw. alarm smogowy. To bardzo niekorzystne dla zdrowia ludzkiego zjawisko koincydencji zanieczyszczeń powietrza oraz dużej jego wilgotności i takich zdarzeń pogodowych jak np. brak wiatrów czy opadów. Problem dotyczy również Krakowa i innych miast Małopolski. W warunkach powiększania się aglomeracji miejskich, rozbudowy budownictwa mieszkaniowego i coraz większej liczby pojazdów, występowaniu smogu nie zapobiegniemy. Starania Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej w Krakowie ukierunkowane są na jego ograniczenie.

Jak powstaje smog?

W okresach ciszy lub przy bardzo małej prędkości wiatru, dym (spaliny) – np. z elektrowni, kominów przemysłowych, kotłowni czy palenisk domowych (np. kominków) – unosi się pionowo w górę, a zawarte w nim zanieczyszczenia rozpraszają się na wielkich przestrzeniach, przez co ich stężenie jest niewielkie i mniej groźne. W niektóre jednak dni, dym zamiast się rozproszyć układa się w skłębioną warstwę i zawisa nad miejscami, które go wyemitowały. To rezultat inwersji temperatury, a więc zmiany warunków atmosferycznych w troposferze (najniższa warstwa atmosfery). W normalnych warunkach temperatura ta, wraz z wysokością obniża się. Inwersja sprawia, że na pewnej wysokości ochładzanie powietrza się zatrzymuje i temperatura zaczyna być cieplejsza. To z kolei wywołuje zatrzymanie się chłodnego powietrza, a wraz z nim substancji w nim się znajdujących. Przy dużej emisji substancji szkodliwych i długim utrzymywaniu się układów inwersyjnych, zanieczyszczenia – zamiast się rozprasać – ulegają koncentracji i zagęszczeniu. Wyraźnym skutkiem tego mechanizmu jest rozpraszanie się światła, a przez to spadek widoczności. W zależności od stref klimatycznych i warunków, w jakich dochodzi do emisji zanieczyszczeń smog przybiera różne typy. Dwa najważniejsze i najczęściej występujące to smog londyński oraz smog Los Angeles.

Pierwszy z nich powstaje przy inwersji temperatur głównie w miesiącach od listopada do stycznia, w umiarkowanych strefach klimatycznych. Jego składnikami są dwutlenek siarki i produkty pochodne, cząstki sadzy, a także tlenek węgla, przy czym

dwutlenek siarki stanowi główny składnik substancji szkodliwych. Drugi powstaje w miesiącach letnich, w strefach subtropikalnych. W tego typu smogu jako substancje szkodliwe przeważają tlenki azotu, węglowodory, tlenek węgla oraz ozon. To właśnie ozon, powstający w czasie silnego promieniowania słonecznego, w wyniku reakcji między tlenkami azotu, węglowodorami, a tlenem powietrza, jest uważany za główny szkodliwy składnik tego smogu. W naszych warunkach klimatycznych mamy do czynienia ze smogiem londyńskim, choć zdarzają się przypadki, że podczas dużych upałów nad dużymi aglomeracjami, występuje również smog Los Angeles.

Co zawiera smog?

Głównym niekorzystnym składnikiem smogu jest w polskich warunkach dwutlenek siarki (SO_2). Trujący, bezbarwny gaz o ostrym, gryzącym i duszącym zapachu, silnie drażniący drogi oddechowe. Powstaje w wyniku spalania paliw kopalnych zawierających siarkę – zarówno w zakładach przemysłowych, lokalnych kotłowniach, jak również w indywidualnych kotłach grzewczych. Do organizmu człowieka wchłania się przez błonę śluzową nosa i górny odcinek dróg oddechowych, przez co może wywołać ostre choroby górnych dróg oddechowych, takie jak astmę, skurcze i zapalenie oskrzeli. SO_2 obniża także ciśnienie, a ponadto obniża zawartość witamin A i B1 w pokarmach. Poziom dopuszczalny stężenia jednogodzinnego SO_2 wynosi $350 \mu\text{g}/\text{m}^3$ i może być przekraczany nie więcej niż 24 razy w ciągu roku. Poziom dopuszczalny stężenia średniodobowego wynosi $125 \mu\text{g}/\text{m}^3$ i może być przekraczany nie więcej niż trzy razy w ciągu roku. Poziom alarmowy stężenia jednogodzinnego SO_2 wynosi $500 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Tlenek węgla to z kolei gaz pozbawiony zapachu i barwy. Wdychany z powietrzem łączy się z hemoglobina krwi, która traci zdolność do pobierania tlenu. Za jego emisję do atmosfery w dużej mierze są odpowiedzialne spaliny samochodowe, kotły domowe opalane węglem, spalanie odpadów, także suchych pozostałości roślinnych oraz przemysł energetyczny, hutniczy i chemiczny. Poziom dopuszczalny stężenia 8-godzinnego dla tlenku węgla to $10\,000 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Następny szkodliwy gaz to dwutlenek azotu. Brunatny, silnie toksyczny gaz o ostrym zapachu. Jest to substancja odpowiedzialna za tworzenie się dziury ozonowej i powstawanie efektu cieplarnianego.



Głównymi źródłami emisji dwutlenku azotu są transport drogowy, energetyka zawodowa oraz lokalne systemy grzewcze. Na terenach dużych miast dominuje wpływ spalin samochodowych, dlatego największe zanieczyszczenia najczęściej występują w sąsiedztwie ruchliwych ulic. Większą emisję tlenków azotu powodują pojazdy z silnikami Diesla. Zmniejszenie emisji tlenków azotu można uzyskać poprzez poprawne wyregulowanie silnika samochodu. $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$ to poziom dopuszczalny dla stężenia średniorocznego, $200 \mu\text{g}/\text{m}^3$ to poziom dopuszczalny dla stężenia 1-godzinnego (dopuszcza się nie więcej niż 18 razy w roku), $400 \mu\text{g}/\text{m}^3$ to poziom alarmowy dla stężenia 1-godzinnego.

Czwartą gazową substancją smogu jest ozon (odmiana tlenu o cząsteczce trójatomowej), drażniący gaz o barwie bladoniebieskiej i charakterystycznej woni. Ozon w warstwie atmosfery przy powierzchni Ziemi to zanieczyszczenie wtórne – powstaje na skutek przemian fotochemicznych w powietrzu powodowanych między innymi przez tlenki azotu, węglowodory i tlenek węgla. Największe stężenia obserwuje się przy dużych aglomeracjach miejskich, a głównym powodem jego powstawania jest emisja spalin samochodowych.

Oprócz substancji lotnych, powietrze zanieczyszczane jest przez mieszaniny cząstek stałych i ciekłych powstające z substancji organicznych i nieorganicznych. To tzw. pył zawieszony. Jego toksyczność wiąże się z powstawaniem wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (m.in. benzopiren), związkami metali ciężkich oraz dioksynami i furanami. Zanieczyszczenia te są rezultatem spalania węgla (a także odpadów) w starych i źle wyregulowanych kotłach oraz piecach domowych. Znacząca emisja pyłu powodowana jest również przez komunikację – zarówno w wyniku spalania paliw w silnikach, jak również jako emisja wtórna z unoszenia pyłów z brudnych i będących w złym stanie dróg. Emisja pyłów powodowana jest również przez przemysł, ale ze względu na surowe przepisy prawne regulujące dopuszczalne wartości emisji, ma on obecnie dużo mniejszy wpływ niż jeszcze kilkanaście lat temu.

Jak walczyć ze smogiem?

Od kilkunastu lat Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej SA w Krakowie jest wiodącym podmiotem działającym na rzecz czystego powietrza Krakowa, pozytywnie wyróżniającym się na tle innych miast. Zakrojona na szeroką skalę likwidacja źródeł powstawania smogu prowadzona jest przez MPEC od początku lat 90. Od tego czasu w wyniku podłączenia do sieci ciepłej obiektów wyłączono z eksploatacji ok. czterystu kotłowni węglowych i kilka tysięcy pieców opalanych węglem. Tylko na przestrzeni ostatnich lat



Prace przyłączeniowe do miejskiej sieci ciepłowniczej przy ul. Gołębiej w Krakowie

2008–2012 wyłączono z eksploatacji 45 kotłowni i 1780 pieców tego typu. Szacuje się że w 2013 r. ma zniknąć ok. pięćset kolejnych palenisk wskutek podłączenia budynków do miejskiej sieci. Likwidacja ta nie miałaby jednak sensu, ani szans powodzenia, gdyby MPEC nie zagwarantowało bezpiecznego dla środowiska i mieszkańców ciepła sieciowego i dostarczanej wraz z nim ciepłej wody.

Ciepło sieciowe dostarczane jest mieszkańcom i instytucjom w postaci nowoczesnej instalacji doprowadzającej energię ciepłą z sieci miejskiej do urządzeń grzewczych w budynku. Technologia ta eliminuje ryzyko zatrucia tlenkiem węgla, jak też ryzyko pożaru, gdyż użytkownik nie ma kontaktu ze źródłem, w którym to ciepło powstaje – wszystkie urządzenia znajdują się poza jego mieszkaniem. Użytkownik nie musi się też obawiać ryzyka awarii i konieczności wydatkowania środków na jej usunięcie. MPEC w całości zajmuje się obsługą urządzeń, regularnie serwisuje i dba o ich właściwy stan techniczny.

Dla sprawnej i jak najmniej obciążającej mieszkańca Krakowa likwidacji palenisk węglowych i zamiany na przyjazne środowisku sposoby ogrzewania, powstało porozumienie, którego sygnatariuszami – oprócz MPEC – są: Województwo Małopolskie, Miasto Kraków, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, EDF SA, Elektrownia Skawina SA, Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA oraz Tauron Sprzedaż. Dzięki porozumieniu, planujący przeprowadzić taką inwestycję mieszkańcy, mogą liczyć na dotacje celowe wspierające zamianę systemu ogrzewania z węglowego na ekologiczne. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie internetowej www.bezpiecni.pl

MPEC SA pokrywa obecnie 65 proc. zapotrzebowania na ciepło na terenie Krakowa i Skawiny, zarządzając blisko 790 tys. km sieci ciepłej i ogrzewając 8,3 tys. obiektów.

WS



Zastąp węgiel CIEPŁEM SIECIOWYM

Jeśli ogrzewasz mieszkanie węglem...

Właścicielom nieruchomości położonych w Krakowie, ogrzewanych ciepłem pochodzącym z pieców lub kotłów opalanych paliwami węglowymi, wytwórcy i dystrybutor ciepła sieciowego oferują pomoc w zmianie sposobu ogrzewania. Oferta dotyczy budynków zlokalizowanych w obszarze zasilania z miejskiej sieci ciepłowniczej i obejmuje budowę przyłącza ciepłego wraz z węzłem ciepłym oraz współfinansowanie budowy wewnętrznych instalacji centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej.

...zastąp dotychczasowe źródło ogrzewania ciepłem sieciowym...

Ciepło z miejskiej sieci to tani, ekologiczny, bezpieczny i komfortowy sposób ogrzewania budynków wielorodzinnych położonych w Krakowie, w obszarze gęstej zabudowy śródmiejskiej.

...i skorzystaj z naszej oferty.

Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A. w Krakowie, na własny koszt:

- wykona dokumentację techniczną przyłącza i węzła ciepłego
- podłączy budynek do miejskiej sieci ciepłowniczej poprzez budowę przyłącza i węzła ciepłego.

EDF Polska S.A. i Elektrownia Skawina S.A., dofinansują budowę wewnętrznej instalacji grzewczej i instalacji centralnej ciepłej wody przyznając właścicielom budynków, którzy jako pierwsi przystąpią do programu, bezzwrotną dotację w wysokości do:

- 275 zł/kW mocy projektowej instalacji centralnego ogrzewania,
- 250 zł/kW mocy projektowej instalacji ciepłej wody użytkowej.

Pomoc oferowana przez Spółki stanowi dodatkowe, poza dotacjami celowymi z budżetu miasta Krakowa i premią z funduszu termomodernizacyjnego, źródło finansowania inwestycji.

Zapytaj o szczegóły oferty:

telefon: 12 64 65 448

e-mail: piece@mpec.krakow.pl



miejskie
przedsiębiorstwo
energetyki
ciepłej s.a.
w krakowie



CIEPŁO
dla KRAKOWA

www.cieplodlakrakowa.pl



Ekologiczna biomasa



Rozmowa z Janem Gładkim, twórcą technologii ekologicznego spalania biomasa, prezesem firmy **FLUID SA** w Sędziszowie.

Województwo Małopolskie przyjęło uchwałę, na mocy której od 2018 r. w Krakowie nie będzie można paliw stałych używać w celach grzewczych. Ma to zapobiec, bądź ograniczyć, powstawanie

smogu. Być może zakaz ten rozszerzony zostanie o inne miasta – Tarnów, Nowy Sącz, Zakopane. Czy taki zakaz to krok w dobrym kierunku?

– Myślę że tak, spalanie węgla kamiennego lub nieuszlachetnionej, surowej biomasy (drewna) w paleńskach (piecach) o niskiej sprawności energetycznej, bez dostarczenia odpowiedniej ilości powietrza do spalania, powoduje duże zadyminienie. Gdy w miastach w gęstej zabudowie w ten sposób pali dziesiątki tysięcy mieszkańców nie możemy się dziwić że powstaje smog, szkodliwy dla zdrowia.

Jednym z paliw stałych jest biowęgiel marki FLUID, które powstaje z biomasy. Jaką wartość energetyczną posiada biowęgiel i jakie są skutki jego używania? Czy jest przyjazny dla środowiska?

– Jesteśmy właścicielami patentu oraz Know-How na technologię produkcji uszlachetnionej biomasy, paliwa ekologicznego, bezdymnego peletu marki **FLUID**, którego wartość opałowa wynosi ponad 25 MJ/kg, który zawiera mniej niż 5% popiołu. Te właściwości, a szczególnie bezdymny (bardzo mało części lotnych) charakter spalania powoduje dużą zaletę tego paliwa, które można stosować jako zdrowe paliwo do grillowania, jak również do opalania gospodarstw domowych.

Czy do spalania biowęgla konieczne są specjalne instalacje, czy można je spalać w typowych piecach węglowych?

– Do spalania biowęgla marki **FLUID** można również stosować dotychczasowe piece węglowe bez konieczności ich wymiany.

Jakiego typu składniki używane są w procesie powstawania biowęgla?

Biowęgiel marki **FLUID** powstaje w wyniku energetycznego uszlachetniania wszelkiego rodzaju biomasy roślinnych. Najczęściej używamy pozostałości po prze-

robce drewna w tartakach, pozostałości roślin uprawnych tj. słoma, wytloki podczas produkcji soków, oleju z plantacji energetycznych, obcinania drzew i krzewów przydrożnych itp.

Jakie miasta w Polsce i zagranicą korzystają z tej technologii? W obliczu dylematów związanych z emisją zanieczyszczeń i powstawaniem smogu jaką ma pan propozycję dla samorządów?

– W Polsce obecnie toczy się szeroka dyskusja na temat zakazu spalania węgla w domowych piecach w zwartej zabudowie miast szczególnie starych, zabytkowych rewirów tych miast. Powstają nowe klastry biowęglowe w niektórych województwach, w których prowadzona jest dyskusja i propagowanie zalet biowęgla marki **FLUID** w tym zakresie. Nasza firma została zaproszona do udziału w klastrach w województwie dolnośląskim i opolskim. Odbyły się tam seminaria na których przedstawiliśmy zalety naszej technologii oraz zalety samego biowęgla marki **FLUID**. Profesorowie z uczelni Wrocławskich z Politechniki Częstochowskiej, z Instytutu Energetyki z Polskiej Akademii Nauk z Lublina w swoich referatach potwierdzali zalety tego rodzaju paliwa. Mam nadzieję, że w niedalekiej przyszłości paliwo to znajdzie szerokie zastosowanie jako zdrowa, ekologiczna alternatywa opalania mieszkań. Zachęcam samorządy do zainteresowania się czarnym peletem, bezdymnym wysokoenergetycznym paliwem marki **FLUID**. Bez dużych nakładów inwestycyjnych można rozwiązać problem szkodliwego smogu. Moim zdaniem samorządy powinny jednak rozważyć możliwość dopłat, do zakupu czarnego peletu, dla mieszkańców w celu zachęcenia ich do stosowania ekologicznego, bezdymnego paliwa.

Rozmawiał Wojciech Stańczyk



Czyste powietrze na Sądeckczyźnie

Zjawisko smogu jest szczególnie ważne w miejscowościach turystycznych. Powiat Nowosądecki to jeden z najatrakcyjniejszych turystycznie i rekreacyjnie obszarów w skali kraju, o wyjątkowym mikroklimacie. Kwestia właściwej ochrony powietrza stanowi więc duże wyzwanie dla samorządów, by zapewnić mieszkańcom i turystom jak najlepsze warunki do korzystania z niego. Temu m.in. ma służyć projekt „Ograniczenie zużycia energii w obiektach użyteczności publicznej Powiatu Nowosądeckiego poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii”.



Uroczystość przekazania umowy na realizację projektu. Od lewej: wicestarosta nowosądecki Mieczysław Kielbasa, członek zarządu Województwa Małopolskiego Stanisław Sorys, starosta nowosądecki Jan Golonka.



Internat Międzyszkolny w Starym Sączu



Dom Pomocy Społecznej w Kłęczanach

– *Projektem objętych zostanie pięć obiektów użyteczności publicznej na terenie Powiatu Nowosądeckiego – mówi starosta Jan Golonka. – Będą to budynki Liceum Ogólnokształcącego w Starym Sączu, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Starym Sączu, Internat Międzyszkolny w Starym Sączu, DPS w Zbyszycach oraz DPS w Kłęczanach.*

W ramach projektu zaplanowano: montaż instalacji solarnej, wymianę źródeł ciepła w tym modernizację instalacji c.o, wymianę pieców tradycyjnych na kondensacyjne oraz prace termomodernizacyjne w budynkach (ocieplenie ścian zewnętrznych, stropodachów, stropów wraz z izolacją, docieplenie fundamentów wraz z izolacją, wymiana drzwi i okien).

Całkowita wartość projektu to 4.971.167,67 zł, z czego 85 proc. (3.444.983,17 zł) pochodzić ma z dotacji ze środków Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013. Realizacja projektu ma się zakończyć 31 grudnia 2014 r. Powiat ze środków własnych dołożył do realizacji projektu 1,5 mln zł.

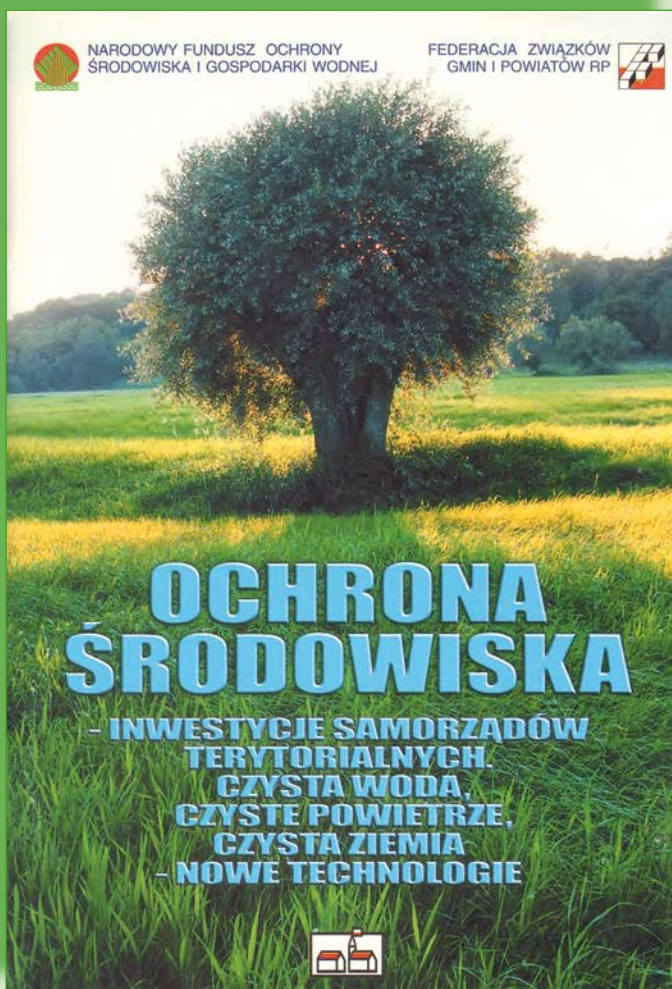
– *Powiat Nowosądecki jest największy w Małopolsce pod względem powierzchni – powiedział podczas podpisywania umowy członek Zarządu województwa małopolskiego Stanisław Sorys. – Należy w większości do jednego lub kilku obszarów chronionych, a jego walory środowiskowo-krajobrazowe są głównymi atutami tego obszaru. Chcąc ograniczyć proces zanieczyszczania powietrza powiat rozpoczął realizację projektu, w którym zaplanowano zastosowanie odnawialnych źródeł energii, wprowadzenie oszczędności surowca energetycznego oraz wykonanie termomodernizacji budynków, zapobiegającej utracie ciepła. Realizacja projektu ma się przyczynić do zmniejszenia negatywnego wpływu źródeł niskiej energii na jakość powietrza, i co za tym idzie, umożliwi osiągnięcie długofalowego efektu poprawy stanu powietrza atmosferycznego na terenie powiatu.*

Dofinansowanie projektu **Ograniczenie zużycia energii w obiektach użyteczności publicznej Powiatu Nowosądeckiego poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii** zostało przyznane w ramach **Osii Priorytetowej 7. Infrastruktura ochrony środowiska** Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, **Działania 7.2 Poprawa jakości powietrza i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii**, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.



Najważniejsze inicjatywy podejmowane przez Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski w zakresie ekologii i ochrony powietrza w Krakowie i Małopolsce

- **III Ogólnopolska Konferencja „Ochrona Środowiska – inwestycje samorządów terytorialnych. Czysta woda, czyste powietrze, czysta ziemia – nowe technologie”** pod patronatem Macieja Płażyńskiego – Marszałka Sejmu i Jerzego Buzka – Premiera RP
Kraków, 18 października 2000 r.
- **Konferencja „Czyste powietrze dla Krakowa, Małopolski, Śląska”. Program poprawy jakości powietrza w Aglomeracji Krakowskiej, z uwzględnieniem wpływu zanieczyszczeń z Aglomeracji Śląskiej** – konferencja z udziałem Tadeusza Bachledy-Curusia – Wiceministra Środowiska oraz Cezarego Starczewskiego – Prezesa NFOŚiGW
Kraków, 4 kwietnia 2001 r.
- **Ogólnopolska Konferencja Samorządowa „Ochrona Środowiska 2007–2013”. Programy dla samorządów.** Konferencja z udziałem Ministra Środowiska prof. Jana Szyszko.
Kraków, 12 czerwca 2006 r.
- **Konferencja „Odnawialna energia. Małe elektro-wnie wodne i wiatrowe, pompy ciepłe i kolektory słoneczne”**
Kraków, 15 czerwca 2007 r.
- **Konferencja „Samorzady i ekologia. Fundusze europejskie i inne źródła finansowania inwestycji w Odnawialne Źródła Energii w Małopolsce”** pod patronatem Ministra Środowiska, Prezesa NFOŚiGW
Kraków, 15 czerwca 2007 r.



- **Konferencja „Gospodarka ciepła w gminie – ochrona powietrza w Małopolsce. Wysokoenergooszczędne budynki w gminach. Modernizacja lokalnych ciepłowni”** Program „Innowacyjna Polska 2010–2020”
Kraków, 21 marca 2011 r.
- **W latach 2010–2013 trzy edycje Forum Odnawialnych Źródeł Energii „Energia w Gminie, Energia i Środowisko”**
Kraków – Niepołomice

W 2000 r. Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski wspólnie z Federacją Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP wydało cztery tomy zawierające wystąpienia konferencyjne w ramach projektu „Ochrona Środowiska – inwestycje samorządów, czysta woda, czyste powietrze, czysta ziemia, nowe technologie”.



ŚP. Grzegorz Stech (14.VIII.1960 – 28.VI.2013)

Wiadomość o śmierci ŚP. Grzegorza Stecha – Dyrektora Zarządu Dróg Wojewódzkich w Małopolsce była dla wszystkich małopolskich samorządowców smutną informacją. Od dłuższego czasu zmagał się z ciężką i nieuleczalną chorobą.

Grzegorz Stech był Małopolaninem z krwi i kości. Urodzony w Gorlicach, studiował na krakowskich uczelniach: Politechnice Krakowskiej, a potem, podyplomowo w Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Ekonomicznym, zawodowo związał się również z Krakowem, ostatnie lata mieszkał w podkrakowskich Jerzmanowicach.

Pracę zawodową rozpoczął w 1985 r. w Rejonie Dróg Publicznych w Krakowie. Dzięki swoim kompetencjom, zaangażowaniu, wiedzy i umiejętnościom w 1991 r. został dyrektorem tej placówki. W latach 1996–1999 pracował na kierowniczych stanowiskach w firmach z branży drogowej, a od 15 września 1999 r. pełnił funkcję dyrektora Zarządu Dróg Wojewódzkich w Krakowie. Był założycielem i pierwszym Prezesem Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej Drogownictwa, pełnił też funkcję Przewodniczącego Konwentu Dyrektorów Zarządów Dróg Wojewódzkich. Od 2006 r. był również wiceprezesem Polskiego Kongresu Drogowego. Z jego inicjatywy odbyło się wiele ogólnopolskich konferencji naukowych, technicznych m.in. na temat dostosowania infrastruktury transportowej do standardów Unii Europejskiej.

Był niezwykle lubiany i szanowany, a swoją pracą i olbrzymią otwartością zasłużył na często przypisywane mu miano najlepszego menedżera drogownictwa w Polsce. Nie ma z pewnością w Małopolsce samorządowca, który byłby zawiedziony współpracą z Grzegorzem Stechem. Realizowany od kilku lat przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Krakowie Program Inicjatyw Samorządowych jest wskazywany jako modelowy przykład otwartości zarządcy drogi na potrzeby lokalnej społeczności. Śmiało też można powiedzieć, że wraz z jego śmiercią Małopolska straciła najlepszego urzędnika nie tylko w wymiarze samego drogownictwa, ale szerszym, obejmującym wszystkie obszary działalności, jakie leżą w kompetencjach samorządu terytorialnego. Znał doskonale, odcinek po odcinku, wszystkie drogi w Małopolsce. Wiele rozwiązań, służących przede wszystkim poprawie bezpieczeństwa, zostało wdrożonych z jego inicjatywy, np. system sterowania ruchem na Podhalu, który sugeruje kierowcom użycie tras alternatywnych przy dojeździe do Zakopanego. To nowatorskie w kraju rozwiązanie zostało wprowadzone w 2012 r.

Dyrektor Stech był człowiekiem wrażliwym na punkcie pomocy słabszym i potrzebującym. W 2008 r. otrzymał indywidualną nagrodę „za pracę na rzecz drugiego człowieka” przyznaną przez Fundację Pomocy Osobom Niepełnosprawnym w Stróżach. Zabiegał też o wprowadzenie i realizację programu przeciwdziałającego bezrobociu „Drogowiec”, który łączył poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego z zatrudnieniem ludzi trwale bezrobotnych. Za realizację tego programu otrzymał z rąk Prezydenta RP wyróżnienie w czwartej edycji konkursu Ligi Inicjatyw Samorządowych.



Decyzją Prezydenta został też odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski przyznało z kolei kierowanemu przez niego Zarządowi Dróg Wojewódzkich tytuł Lidera Małopolski „Najlepsze przedsięwzięcie roku w Małopolsce” w 2008 r.

Organizowany corocznie przez Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski Konkurs „Budujemy chodniki ścieżki rowerowe” miał w Jego osobie olbrzymie poparcie. Należał też do Jury konkursu. Wielokrotnie mieliśmy przyjemność i zaszczyt gościć go w naszych progach. W uznaniu Jego pracy i zasług konkurs ten od 2013 r. został nazwany im. Grzegorza Stecha.

Kazimierz Barczyk





VI Konkurs im. Grzegorza Stecha

Bezpieczne Drogi w Małopolsce

Laureaci Tytułu „Najlepsza Gmina w 2012 r.”

I Miejsce – Platynowa Płyta Chodnikowa

Gmina Łużna (pow. gorlicki) – za wybudowanie 0,23 mb chodników na 1 mieszkańca gminy, całkowity koszt inwestycji poniesionych na budowę chodników i poboczy wyniósł 917.431,77 zł.

II Miejsce – Złota Płyta Chodnikowa

Gmina Biskupice (pow. wielicki) – za wybudowanie 0,19 mb chodników na 1 mieszkańca gminy, całkowity koszt inwestycji poniesionych na budowę chodników i poboczy wyniósł 1.167.000 zł.

III Miejsce – Srebrna Płyta Chodnikowa

Gmina Spytkowice (pow. wadowicki) – za wybudowanie 0,16 mb chodników na 1 mieszkańca gminy, całkowity koszt inwestycji poniesionych na budowę chodników i poboczy wyniósł 781.444,31 zł.

Laureaci Tytułu „Najlepszy Powiat w 2012 r.”

I Miejsce – Platynowa Płyta Chodnikowa

Powiat bocheński – za wybudowanie 0,04 mb chodników na 1 mieszkańca powiatu, całkowity koszt inwestycji poniesionych na budowę chodników i poboczy wyniósł 4.078.608 zł.

II Miejsce – Złota Płyta Chodnikowa

Powiat myślenicki – za wybudowanie 0,031 mb chodników na 1 mieszkańca powiatu, całkowity koszt inwestycji poniesionych na budowę chodników i poboczy wyniósł 2.057.212 zł.

III Miejsce – Srebrna Płyta Chodnikowa

Powiat chrzanowski – za wybudowanie 0,04 mb chodników na 1 mieszkańca powiatu, całkowity koszt inwestycji poniesionych na budowę chodników i poboczy wyniósł 700.000 zł.

Laureaci Tytułu

„Samorząd Przyjazny Rowerzystom”

Gmina Sułoszowa (pow. krakowski) – za wybudowanie 5800 mb ścieżek rowerowych, tj. 0,98 mb na 1 mieszkańca gminy. Całkowity koszt inwestycji poniesionych na budowę ścieżek rowerowych wyniósł 774.414,24 zł.

Powiat Tarnowski – za wybudowanie 1392 mb ścieżek rowerowych, tj. 0,007 mb na 1 mieszkańca gminy. Całkowity koszt inwestycji poniesionych na budowę ścieżek rowerowych wyniósł 66.239 zł.



W okresie od stycznia 2012 do września 2013 roku Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski realizowało projekt „Usprawnienie zarządzania JST i podniesienie jakości świadczonych usług” finansowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, priorytet V Dobre rządzenie.

Projekt „Usprawnienie zarządzania JST i podniesienie jakości świadczonych usług”

Celem projektu było osiągnięcie przez gminy uczestniczące w projekcie wysokiego poziomu jakości usług świadczonych na rzecz obywateli, wprowadzenie stałego systemu monitorowania jakości, a także usprawnienie funkcjonowania i zarządzania urzędem przy minimalnych kosztach oraz zwiększenie efektywności w zakresie tworzenia prawa lokalnego i podejmowania decyzji administracyjnych przez gminę.

Projekt kierowany był do siedmiu urzędów gmin z województwa małopolskiego oraz ich pracowników (kobiet i mężczyzn).

Działania realizowane były w siedmiu obszarach:

1. Zarządzanie procesami i jakością w urzędzie
2. ISO27001 Zarządzanie Bezpieczeństwem i ochrona danych
3. Wycena i wartościowanie stanowisk pracy pracowników urzędu
4. Wdrożenie rozwiązań z zakresu e-administracji
5. Szkolenia specjalistyczne z zakresu stanowienia aktów prawa miejscowego i decyzji administracyjnych realizowane przez Samorządowe Kolegium Odwoławcze i Regionalną Izbę Obrachunkową
6. Wdrożenie map aktywności organizacji pozarządowych na terenie gmin
7. Równość kobiet i mężczyzn

Do projektu przystąpiły: Urząd Miasta i Gminy Wieliczka, Urząd Miasta Gorlice, Urząd Gminy Koszyce, Urząd Gminy Szczucin, Urząd Gminy Raclawice, Urząd Miasta w Jędrzejowie oraz Urząd Miejski w Alwernii. Integralnym elementem projektu było wdrożenie, a następnie certyfikacja w siedmiu urzędach gmin systemu zarządzania bezpieczeństwem informacji zgodnego z wymogami międzynarodowej normy ISO/IEC 27001. We wstępie do tego dokumentu napisano między innymi, że norma została przygotowana w celu przedstawienia modelu oraz ustanawiania,

wdrożenia, eksploatacji, monitorowania, przeglądu, utrzymania i doskonalenia systemu zarządzania bezpieczeństwem informacji SZBI. Zapisy normy ISO 27001, będące owocem wielu lat doświadczeń różnych organizacji w zakresie zarządzania bezpieczeństwem informacji, stały się w tym przypadku podstawą ustanowienia w każdym z urzędów uczestniczących w projekcie systemu zarządzania bezpieczeństwem informacji (SZBI), na który – w ujęciu przedmiotowym – złożyły się takie zagadnienia funkcjonowania urzędów samorządowych, jak: polityka bezpieczeństwa informacji, organizacja zarządzania bezpieczeństwem informacji, zarządzanie aktywami, bezpieczeństwo zasobów ludzkich, bezpieczeństwo fizyczne i środowiskowe, zarządzanie systemami i sieciami, kontrola dostępu, pozyskiwanie, rozwój i utrzymanie systemów informatycznych. Podejście procesowe do zagadnienia zarządzania bezpieczeństwem informacji, przedstawione w normie ISO 27001, zwróciło uwagę kierownictwa urzędów gmin m.in. na szczególne znaczenie kwestii uświadomienia pracownikom wymagań bezpieczeństwa informacji, a ponadto na konieczność wdrożenia zabezpieczeń w celu zarządzania ryzykiem bezpieczeństwa informacji, monitorowania i przeglądu wydajności oraz skuteczności systemu zarządzania bezpieczeństwem informacji oraz na potrzebę ciągłego doskonalenia systemu w oparciu o obiektywny pomiar.

Prace nad wdrożeniem normy ISO 27001 w urzędach gmin rozpoczęły się w kwietniu 2012 r. wstępną wizytacją w Urzędzie Gminy Koszyce oraz w Urzędzie Miasta i Gminy Szczucin, która miała na celu zbadanie specyfiki JST, stosowanych w urzędach procedur oraz praktyk w codziennej pracy w odniesieniu do bezpieczeństwa informacji. Miesiąc później odbyło się spotkanie informacyjne dla koordynatorów projektu

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY





Miasto Gorlice



Miasto i Gmina Wieliczka



Miasto i Gmina Alwernia



Miasto i Gmina Jedrzejów



Miasto i Gmina Szczucin



Gmina Raclawice



Gmina Koszyce

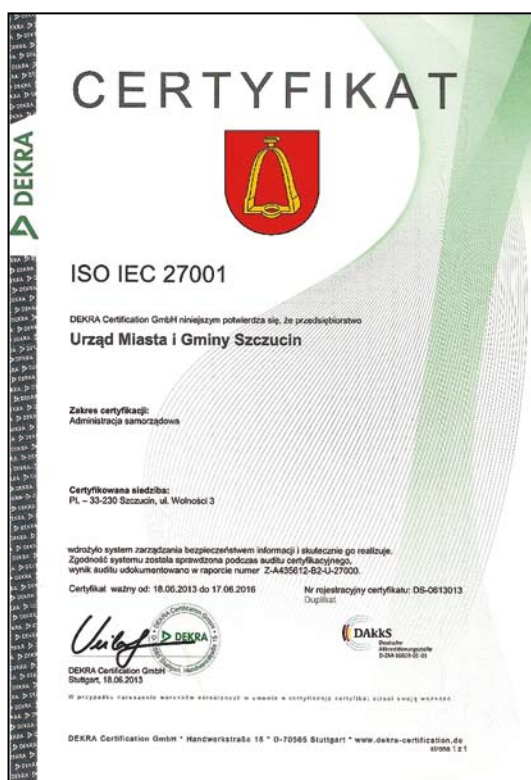
z ramienia JST oraz kierownictwa urzędów dotyczące trybu implementacji normy ISO w urzędach i zasad certyfikacji. Równocześnie zorganizowano dla uczestników projektu warsztaty, podczas którego zapoznano się ze strukturą niezbędnej dokumentacji SZBI. Następnie konsultanci odwiedzili wszystkie urzędy gmin w ramach procedury preaudytowej: dokonano inspekcji części pomieszczeń w budynkach urzędów, sprawdzono stopień zabezpieczenia dokumentów i urządzeń informatycznych przed zagrożeniem fizycznym, omówiono istniejące w danym urzędzie procedury w zakresie bezpieczeństwa informacji, poddano analizie strukturę organizacyjną urzędów, zasoby niezbędne do realizacji zadań związanych z ochroną danych, zbiory danych i inne aktywa urzędów istotne z punktu widzenia SZBI.

Wakacje 2012 upłynęły w urzędach gmin biorących udział w projekcie pod znakiem intensywnej pracy, której celem było przygotowanie SZBI od strony formalnej: konieczne było wydanie przez burmistrzów i wójtów zarządzeń w zakresie wdrożenia systemu bezpieczeństwa informacji, opracowanie szeregu dokumentów, takich jak: polityka zarządzania bezpieczeństwem informacji, rejestr aktywów, karty systemów zawierające opis systemów informatycznych, analiza ryzyka i zagrożeń, czy deklaracja stoso-

wania. Uczestnicy projektu wywiązali się z tego zadania bardzo dobrze, czego dowiodły wyniki audytów sprawdzających przeprowadzonych przez konsultantów w okresie jesiennym. We wrześniu 2012 r. odbyły się szkolenia w zakresie wymogów normy ISO 27001, w których wzięli udział wszyscy pracownicy urzędów, a miesiąc później specjalistyczne szkolenie dla pracowników wyznaczonych w poszczególnych urzędach na stanowiska administratora bezpieczeństwa informacji oraz administratora systemów informatycznych. Poza prowadzeniem szkoleń konsultanci kilkakrotnie obecni byli wówczas w gminach, wspierając proces wdrożenia SZBI w poszczególnych urzędach.

W grudniu 2012 r. pierwszy spośród siedmiu urzędów gmin poddał się procedurze audytu certyfikacyjnego, realizowanego przez autoryzowaną firmę zewnętrzną. Był to Urząd Gminy Koszyce. Audyty certyfikacyjne w pozostałych gminach zrealizowane zostały w styczniu i w maju 2013 r. Wszystkie

urzędy gmin biorące udział w projekcie uzyskały pozytywną rekomendację audytora do wydania certyfikatu, w efekcie czego obecnie mogą się szczycić posiadaniem certyfikowanego systemu zarządzania bezpieczeństwem informacji zgodnego z międzynarodową normą ISO 27001.



Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Kodeks etyki pracowników Urzędu Gminy

Opracowany przez Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski w ramach projektu „Usprawnienie zarządzania JST i podniesienie jakości świadczonych usług” finansowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, priorytet V Dobre rządzenie.

§ 1. Pracownik Urzędu Gminy przestrzega zasad etyki opartych o następujące reguły:

- 1) zasada godnego zachowania;
- 2) zasada służby publicznej;
- 3) zasada lojalności;
- 4) zasada neutralności politycznej;
- 5) zasada bezstronności;
- 6) zasada rzetelności.

§ 2. ZASADA GODNEGO ZACHOWANIA polega w szczególności na:

- 1) wykonywaniu pracy z respektem dla reguł współżycia społecznego i kultury osobistej, poszanowania godności innych osób, w tym podwładnych, kolegów i przełożonych;
- 2) życzliwości wobec ludzi i zapobieganiu powstawaniu konfliktów w pracy, w relacjach z obywatelami oraz współpracownikami;
- 3) właściwym zachowaniu się również poza pracą, unikaniu niepożądanych zachowań mających negatywny wpływ na wizerunek Urzędu Gminy.

§ 3. ZASADA SŁUŻBY PUBLICZNEJ wyraża się w szczególności w:

- 1) służebnym charakterze pracy wobec obywateli, mającej na celu urzeczywistnianie wartości leżących u podstaw prawa Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) służbie społeczności lokalnej i państwu, której podstawowym elementem jest ochrona ich interesów i rozwój;
- 3) współtworzeniu wizerunku administracji publicznej oraz wpływowaniu na postrzeganie miasta i gminy, regionu oraz całej Rzeczypospolitej Polskiej w kraju i w świecie;
- 4) przedkładaniu dobra wspólnego obywateli nad interes osobisty, jednostkowy lub grupowy;
- 5) nieuchylaniu się od podejmowania trudnych rozstrzygnięć oraz odpowiedzialności za swoje postępowanie, ze świadomością, że interes publiczny wymaga działań rozważnych, ale skutecznych i realizowanych w sposób zdecydowany.

§ 4. ZASADA LOJALNOŚCI polega w szczególności na:

- 1) lojalności wobec Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) lojalnym i rzetelnym realizowaniu programu władz Gminy, bez względu na własne przekonania i poglądy polityczne;
- 3) lojalności wobec Urzędu Gminy oraz przełożonych, kolegów i podwładnych, gotowości do wykonywania służbowych poleceń, dbając, aby nie zostało naruszone prawo lub popełniona pomyłka;
- 4) udzielaniu przełożonym obiektywnych, zgodnych z najlepszą wolą i wiedzą porad i opinii podczas

przygotowywania propozycji działań administracji;

- 5) wykazywaniu powściągliwości w publicznym wypowiedzeniu poglądów na temat pracy Urzędu Gminy, zwłaszcza jeżeli poglądy takie podważałyby zaufanie obywateli do tej instytucji.

§ 5. ZASADA NEUTRALNOŚCI POLITYCZNEJ, z uwzględnieniem tego, że partie polityczne w państwie demokratycznym są przewidzianymi przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej i akceptowanymi przez obywateli wyrazicielami ich woli oraz tego, że pracownik Urzędu Gminy może korzystać z zagwarantowanych wolności i praw człowieka i obywatela, w tym prawa do udziału w życiu publicznym, polega w szczególności na:

- 1) niemanifestowaniu publicznym poglądów i sympatii politycznych, zwłaszcza nieprowadzeniu jakiegokolwiek agitacji o charakterze politycznym w urzędzie;
- 2) dystansowaniu się od wszelkich wpływów i nacisków politycznych mogących prowadzić do działań stronnich;
- 3) niepodejmowaniu żadnych publicznych działań bezpośrednio wspierających działania o charakterze politycznym;
- 4) niestwarzaniu podejrzeń o sprzyjanie partiom politycznym i przestrzeganiu obowiązujących ograniczeń;
- 5) dbałości o jasność i przejrzystość relacji z osobami pełniącymi funkcje polityczne, przy uwzględnieniu, że relacje te nie mogą podważać zaufania do politycznej neutralności pracownika Urzędu Gminy.

§ 6. ZASADA BEZSTRONNOŚCI wyraża się w szczególności w:

- 1) niedopuszczaniu do podejrzeń o konflikt między interesem publicznym i prywatnym;
- 2) niepodejmowaniu żadnych prac ani zajęć, które kolidują z obowiązkami służbowymi;
- 3) jednakowym traktowaniu wszystkich uczestników w prowadzonych sprawach administracyjnych i nieuleganiu przy tym jakimkolwiek naciskom;
- 4) niedemonstrowaniu zażyłości z osobami publicznie znanymi ze swej działalności zwłaszcza politycznej, gospodarczej, społecznej lub religijnej oraz niepromowaniu jakichkolwiek grup interesu.

§ 7. ZASADA RZETELNOŚCI wyraża się w szczególności w:

- 1) sumiennym, rozważnym wykonywaniu powierzonych zadań;
- 2) dotrzymywaniu zobowiązań, zgodnie z przepisami prawa;
- 3) twórczym podejmowaniu zadań i aktywnym realizowaniu obowiązków, z najlepszą wolą i w interesie społecznym, nieograniczającym się jedynie do przestrzegania przepisów.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Małopolski Szlak Powstania Styczniowego

To propozycja poznania miejsc związanych z pamięcią o Powstaniu Styczniowym, które wybuchło 22 stycznia 1863 r. na ziemiach Królestwa Polskiego przeciwko rosyjskiemu zaborcy.

Był to najdłużej trwający zryw niepodległościowy w XIX wieku – trwał do października 1864 roku i nie przyniósł spodziewanych rezultatów. Powstańcy walczyli ambitnie, ale nie byli w stanie przeciwstawić się liczniejszemu, lepiej wyszkolonemu i uzbrojonym wojskom carskim.

W działaniach zbrojnych udział wzięło niespełna 200 tysięcy ochotników. W 1229 bitwach i potyczkach zginęło 20–30 tysięcy powstańców. Wielu poniosło śmierć w wyniku egzekucji. 40 tysięcy osób wywieziono z kraju lub zesłano na Sybir, a 10 tysięcy ratowało się ucieczką.

Część terenów objętych Powstaniem Styczniowym znajduje się w obrębie województwa małopolskiego. Podróż Małopolskim Szlakiem Powstania Styczniowego zaprowadzi was do miejsc upamiętniających bohaterską walkę Polaków o wolność. Od Krakowa, przez piękną Dolinę Prądnika, Wyżynę Miechowską, Płaskowyż Proszowicki po Tarnów.



Dawny Hotel Łokietek w Ojcowie

Dolina Prądnika

Zimą 1863 r. Dolina Prądnika była miejscem kluczowych wydarzeń pierwszej fazy Powstania Styczniowego. Operowali tu Apolinary Kurowski (naczelnik województwa krakowskiego), Marian Langiewicz (drugi dyktator powstania), Antoni Jeziorański, Dionizy Cza-

chowski, bracia Habichowie, a także waleczny Francuz Franciszek Rochebrune (Roszebrun), który u stóp ruin ojcowskiego zamku, stworzył najśłynniejszą formację powstania – Żuawów Śmierci. Nieopodal, na rozległych terenach przylegających do Hotelu „Pod Łokietkiem”, znajdowało się obozowisko oddziału Kurowskiego, do którego na początku lutego 1863 r. przybywali liczni ochotnicy, co upamiętnia tablica wmurowana w budynek, do dziś noszący taką samą nazwę.

Olkusz i Ziemia Olkuska

W latach 1863–64 w Olkuszu i okolicach doszło do ponad trzydziestu potyczek z udziałem dziesiątek tysięcy żołnierzy. To właśnie z Olkusza – 8 lutego – Apolinary Kurowskiej donosił Tymczasowemu Rządowi



Nagrobek gen. Francesco Nullo
na cmentarzu w Olkuszu



Małopolska

Projekt zrealizowano przy wsparciu finansowym
Województwa Małopolskiego w ramach konkursu
ofert z turystyki pn. Małopolska Gościinna



Małopolska Organizacja Turystyczna



Narodowemu, iż przepędził Moskali z całego powiatu. Najgłośniejszym epizodem olkuskim w dziejach Powstania Styczniowego była majowa wyprawa Józefa Miniewskiego, któremu towarzyszył pułk Garibaldińczyków. Był to ochotniczy oddział Włochów i Francuzów, którym dowodził pułkownik Francesco Nullo, legendarny bojownik o wyzwolenie Italii. 5 maja, na przedpolach Olkusza we wsi Krzykawka, rozgorzała krwawa bitwa, w której polegli zarówno Miniewski, jak i Nullo oraz wielu jego towarzyszy. Dziś o tych wydarzeniach przypominają groby na Starym Cmentarzu w Olkuszu. Ważnym miejscem upamiętniającym Powstanie Styczniowe jest pomnik Francesco Nullo, znajdujący się w pobliskiej Krzykawce, w miejscu historycznej bitwy.



Dwór w Zarzysynie – siedziba sztabu gen. Mariana Langiewicza



Mogiła powstańców styczniowych na cmentarzu w Miechowie

Miechów

17 lutego 1863 r. maszerujący w kierunku lasów świętokrzyskich oddział Apolinarego Kurowskiego przypuścił szturm na miasto. Kierując swoje wojska do Miechowa, Kurowski oparł się na informacji, że stacjonujący tu garnizon został wyprowadzony celem rozbicia obozu w Ojcowie. W przeddzień bitwy koszary zapełniły się jednak świeżym pułkiem kozaków, w dodatku Rosjanie zostali powiadomieni, że powstańcy szykują atak. Bitwa trwała krótko, gdyż powstańcy byli łatwym celem dla wojsk zaborczych. Oddział Kurowskiego został rozbity, a Miechów niemal doszczętnie spłonął. Pamięć o Bitwie Miechowskiej jest tutaj do dziś bardzo żywa. Na cmentarzu, oprócz licznych grobów, znajduje się pomnik, wzniesiony w 1922 r. w miejscu zbiorowej mogiły poległych powstańców.

Książ Wielki

Dzieje Książa Wielkiego związane są ze znanymi rodami magnackimi: Tęczyńskimi, Myszkowskimi i Wielopolskimi. W 1863 roku dobra te, na czele z imponującą rezydencją na Mirowie, znajdowały się w rękach margrabiego Aleksandra Wielopolskiego, podówczas Naczelnika Rządu Cywilnego Królestwa Polskiego. Margrabia zasłynął przeprowadzeniem proskrypcyjnej branki do wojska rosyjskiego, która była bezpośrednią przyczyną wybuchu Powstania. Ani Książ Wielki, ani okolice nie były areną walk powstańczych. Specyficzne ukształtowanie terenu, mnogość lasów stanowiły jednak schronienie dla polskich oddziałów. Tędy umykał przed wojskami carskimi generał Marian Langiewicz (drugi dyktator powstania), który w pobliskich wsiach Antolka i Zarzyszyn zatrzymywał się ze swoimi sztabem obmyślając strategię walki z wrogiem. Karczma Antolka, do dziś pełni tę samą funkcję co w 1863 r.

Kraków

Położony na styku trzech zaborów Kraków było naturalnym zapleczem Powstania Styczniowego. W Krakowie werbowano powstańców, organizowano broń, prowiant, odzież. Kraków był też dobrym miejscem do wydawania tajnej prasy powstańczej. Organizowanie zaciągu do Powstania było nielegalne. Punkty takie często zmieniały lokalizację, by nie wzbudzać podejrzeń władz. Przez pewien czas takim miejscem w Krakowie była Kamienica pod Rakiem na ul. Szpitalnej, co symbolizuje wmurowana na niej pamiątkowa tablica. Na liczne ślady pamięci, tablice i dzieła sztuki napotkamy w kościołach Starego Miasta. Najwybitniejszym arcydziełem nawiązującym do wydarzeń 1863 r. jest znajdujący się w Bazylice Franciszkanów słynny witraż Stanisława Wyspiańskiego „Bóg Ojciec – Stań Się!”. Tworząc to arcydzieło Wyspiański oddał hołd Powstaniu Styczniowemu. Do postaci Stwórcy pozował mu jego wuj Adam Rogowski, powstaniec styczniowy i zesłaniec, znany w Krakowie dziedziad proszalny, zebrzący o pomoc weteranom 1863 r.





Dawna kuźnia w Igołomii

Igołomia

Igołomia była wielokrotnie teatrem walk powstańczych. 5 maja 1863 roku doszło do starcia w Pobiedniku, gdzie maszerujący oddział dowodzony przez pułk. Stefana Malczewskiego został zniemacka zaskoczony przez Rosjan. Z kolei 15 sierpnia 1863 roku doszło do starcia na polach czernichowskich pod Igołomią. W bitwie tej, pod komendą Aleksandra Taniewskiego, brał udział Karol Kalita Rębajto, jeden z najdzielniejszych i najbardziej uzdolnionych oficerów powstania. W Igołomi urodził się Adam Chmielowski, który przeszedł do historii jako Św. Brat Albert, opiekun ubogich. W 1863 r., mając 18 lat, zaciągnął się do Powstania Styczniowego. Walczył pod Kozienicami, Chrobrzem i Melchovem, gdzie został ciężko ranny i musiano mu amputować nogę. Do dziś przetrwał budynek starej kuźni w Igołomi, w której wykuwano kosy dla walczących powstańców, a której wizerunek znany jest z kartonu Artura Grottgera – grafika „Kuciekos”. Słynna praca wchodzi w skład cyklu „Polonia”, który artysta poświęcił Powstaniu Styczniowemu.



Kapliczka w Sosnowce

Słomniki

W początkach powstania przez Słomniki wiódł szlak kampanii dyktatora powstania Mariana Langiewicza, który po bitwie pod Skalą i kilku dniach spędzonych w Goszczy przedzierał się tędy w stronę Grochowisk. Na obrzeżach Słomnik, w Sosnowce, oddział zatrzymał się na nocleg i popas. Nocą przybyli tu wysłannicy Rządu Narodowego z nominacją dyktatorską dla Langiewicza, której uroczyste wręczenie, połączone z rotą przysięgi wojskowej na wierność Ojczyźnie,

odbyło się nazajutrz rano. Wydarzeniu temu towarzyszyło niespotykane „miraculum atmosferyczne”. Spoza chmur wyjrzało słońce, a obok niego pojawiły się dwie okrągłe chmury. Przez moment zdawało się, że świecą trzy słońca, co wzięto za znak z nieba, że jest to historyczna chwila. W Sosnowce zachowała się do dzisiaj kapliczka, którą wybudowano na pamiątkę tamtego wydarzenia. W Prandocinie znajdują się też dwa tajemnicze krzyże, które – jak głosi legenda – postawiono w miejscach śmierci powstańców, wracających tędy po Bitwie pod Grochowiskami. Miejsce to nazywane jest przez mieszkańców „Mogiłkami”.



Mogiła powstańców styczniowych na Starym Cmentarzu w Tarnobrzegu

Tarnobrzeg

W dobie rozbiorów był to trzeci co do wielkości – po Lwowie i Krakowie – ośrodek miejski w Galicji i trzeci również pod względem roli, jaką odegrały galicyjskie miasta w czasie Powstania Styczniowego. Stąd wysyłano transporty broni, medykamentów, pieniędzy oraz ochotników. Tu również przywożono rannych powstańców. Trafiali oni do tarnobrzeckiego szpitala, który służył z doskonałego oddziału chirurgiczno-operacyjnego i świetnych lekarzy. W pewnym momencie liczba leczonych tu rannych była jednak tak duża, że szpital nie był w stanie ich obsłużyć. Z pomocą przyszedł wówczas książę Roman Sanguszkowski, weteran powstania listopadowego i sybirak, który w rodzimym pałacu w podtarnobrzeckich Gumniskach urządził lazaret. Ważnym miejscem pamięci o Powstaniu Styczniowym w Tarnobrzegu jest Stary Cmentarz, gdzie znajduje się monumentalna mogiła powstańców 1863 r. Łącznie spoczywa tu trzydziestu powstańców z różnych stron Polski. Mogiła Powstańców do dziś jest miejscem, któremu tarnobrzeccy oddają najwyższą cześć, a zapalenie tu zniczy w Dzień Wszystkich Świętych traktowane jest jako obowiązek. W Tarnobrzegu internowany był Marian Langiewicz (drugi dyktator powstania), pochwycony wraz ze swoją adiutantką Henryką Pustowójtówną w pobliskim Szczucinie, gdzie przedarł się po Bitwie pod Grochowiskami.

Wojciech Stańczyk
autor koncepcji Szlaku



Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski od lipca 2012 roku wspólnie z 10 partnerami z krajów Europy Środkowej realizuje projekt *THEmatic Touristic Route development with the Involvement of local Society* – Rozwój tematycznego szlaku turystycznego przy zaangażowaniu społeczności lokalnej.

THETRIS – szansa dla Małopolski

Projekt THETRIS ma na celu dostarczenie rozwiązań w zakresie rozwoju i zarządzania szlakami kulturowymi w regionach Europy Środkowej. Projekt powstał by zaktywować obszary peryferyjne, charakteryzujące się obecnie problemami demograficznymi, a także opóźnieniami rozwojowymi, w odniesieniu do obszarów miejskich, które jednakże posiadają ogromny potencjał rozwojowy – między innymi unikatowe zabytki architektury sakralnej, które nie zostały jeszcze zagospodarowane turystycznie.

Jednym z głównych działań podejmowanych w ramach projektu jest opracowanie i wdrożenie (w przypadku Małopolski usprawnienie mechanizmów zarządzania oraz wypromowanie) szlaku średniowiecznych kościołów Europy Środkowej. Kompleksowy rozwój w oparciu o potencjał kościołów, jako centrów turystyczno-kulturalnych, wywrze, w zamierzeniach partnerów projektu, pozytywny wpływ na całą lokalną społeczność, stając się czynnikiem stymulującym także rozwój

ekonomiczny obszaru, gdyż przyczyni się do stworzenia nowych miejsc pracy, a tym samym wpłynie na podniesienie jakości życia mieszkańców sprawiając, że zatrzymany zostanie odpływ młodych ludzi z regionu. Zaś poprzez włączenie społeczności lokalnych w proces rozwoju, będą mogły one zrozumieć wartość swojego dziedzictwa oraz aktywnie uczestniczyć w jego ochronie i zarządzaniu nim. Do oczekiwanych rezultatów projektu należy zwiększenie konkurencyjności regionów uczestniczących w projekcie oraz lokalnych aktorów społecznych i gospodarczych w zarządzaniu rozwojem turystyki kulturowej regionu.

Realizowane działania

1. Analiza celowa materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu:
 - a) analiza zasobów dziedzictwa kulturowego związanego z kościołami – dziedzictwo mate-



Wizyta partnerów projektu w kościołach na Szlaku Architektury Drewnianej. Kościół św. Leonarda w Lipnicy Murowanej

rialne (budynki, dostępność) oraz dziedzictwo niematerialne (historia, legendy, muzyka, inne zasoby turystyczne w regionie);

- b) przygotowanie regionalnej strategii opartej na przeprowadzonej analizie;
 - c) recenzja strategii przez ekspertów z regionów partnerskich.
2. Pilotaż innowacyjnych rozwiązań dla zrównoważonego rozwoju szlaku:
 - a) na podstawie rezultatów badań opracowany zostanie tematyczny regionalny szlak kościołów, co umożliwi wskazanie głównych obszarów zainteresowania dla kompleksowego rozwoju;
 - b) wdrażanie zaproponowanych rozwiązań, opracowanie planów inwestycyjnych koncentrujących się na renowacji zabytkowych obiektów na szlaku, opracowanie planu zagospodarowania terenów, itp.;
 - c) dzielenie się doświadczeniami z partnerami na seminarium pilotażowym.
 3. Opracowanie międzynarodowych strategii rozwoju oraz modeli zarządzania szlakiem turystyczno-kulturowym:
 - a) opracowanie planu transferu doświadczeń na podstawie doświadczeń ze wszystkich partnerskich regionów;
 - b) opracowanie „know-how” dla zrównoważonej waloryzacji kulturowo-turystycznej kościołów.

Działaniami projektowymi zostały objęte następujące obiekty architektury drewnianej w Małopolsce:

- Kościół parafialny św. Michała Archanioła w Binarowej (UNESCO).
- Kościół parafialny św. Michała Archanioła w Dębnie Podhalańskim (UNESCO).
- Kościół pomocniczy św. Marcina w Grywałdzie.
- Kościół parafialny Narodzenia NMP w Harkłowej.
- Kościół cmentarny Nawiedzenia NMP w Iwkowej.
- Kościół św. Leonarda w Lipnicy Murowanej (UNESCO).
- Kościół parafialny Świętej Trójcy w Łopusznej.
- Kościół parafialny Narodzenia NMP w Rajbrocie.
- Kościół filialny św.św. Filipa i Jakuba w Sękowej (UNESCO).



Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP w Rajbrocie



Kościół św. Leonarda w Lipnicy Murowanej



Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP w Rajbrocie

Kontakt w sprawie projektu:

Anna Góral, e-mail: a.goral@regiony.org.pl

tel. 12 421 74 65

Strona www projektu: www.thetris.eu

This project is implemented through the CENTRAL EUROPE Programme co-financed by the ERDF.

www.thetris.eu



THEmatic Transnational
church Route development
with the Involvement of
local Society



CENTRAL
EUROPE
COOPERATING FOR SUCCESS.



EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL
DEVELOPMENT FUND



W 2013 roku Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie obchodził 20 lat swojego istnienia. W ramach obchodów Fundusz zorganizował cykl imprez ekologicznych, które miały przybliżyć Małopolanom działalność i zadania Funduszu.

Dwie dekady dla Małopolski

W ciągu 20 lat funkcjonowania, ze środków WFOŚiGW w Krakowie skorzystało ponad 1,5 mln beneficjentów. WFOŚiGW w Krakowie przyczynił się do poprawy jakości powietrza. W ciągu 20 lat emisja równoważna zlikwidowana wyniosła 16 837 Mg. Porównując do emisji z palenisk domowych, to aż 4600 szt. zlikwidowanych palenisk domowych. W dziedzinie termomodernizacji w ciągu 20 lat zaoszczędzono 153 654 GJ – to ok. 29 640 046 szt. żarówek o mocy 60W świejących przez 24 godziny. Docieplono budynki o powierzchni 454 038 m², czyli ok. 2270 domów jednorodzinnych. Wybudowano ponad 3202 km kanalizacji – to jak odległość z Krakowa do Rzymu i z powrotem. Podłączono do niej ponad 51 432 budynków. Jednostki OSP i PSP otrzymały 50 samochodów ratowniczo-gaśniczych. Działalność funduszu pomogła ponad 15 000 dzieciom wyjechać na zielone szkoły oraz zrealizować ponad 1000 projektów z zakresu edukacji ekologicznej.



W związku z obchodzonym w 2013 roku 20-leciem, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie we wrześniu 2013 ogłosił Konkurs „Eko-liderzy 20-lecia”. Do konkursu mogły przystąpić gminy i powiaty Małopolski oraz ich spółki komunalne i jednostki organizacyjne, realizujące zadania związane z ochroną środowiska i gospodarką wodną. Udział wzięć mogły również szkoły i przedszkola oraz organizacje pozarządowe, zarejestrowane i prowadzące działalność na terenie województwa, a także właściciele serwisów internetowych oraz dziennikarze, tworzący na temat ekologii i ochrony środowiska. Konkurs dotyczył działań zrealizowanych w latach 1993–2013.



FINAŁ KONKURSU

15 listopada 2013 r. w Operze Krakowskiej nastąpiło uroczyste wręczenie nagród laureatom Konkursu „Eko-Liderzy 20-lecia” WFOŚiGW w Krakowie. Nagrody zostały rozdane w dziewięciu głównych kategoriach:

- EKO-GMINA w trzech kategoriach:
 - gmina miejska
 - gmina miejsko-wiejska
 - gmina wiejska
- EKO-POWIAT
- EKO-SZKOŁA
- EKO-PRZEDSZKOLE
- EKO-PROJEKT
- PARTNER 20-LECIA
- EKO-SERWIS INTERNETOWY
- EKO-PRZEDSIĘWZIĘCIE w pięciu dziedzinach:
 - z zakresu ochrony powietrza
 - z zakresu ochrony wód i gospodarki wodno-ściekowej
 - z zakresu ochrony powierzchni ziemi i gospodarki odpadami
 - z zakresu ochrony przyrody
 - z zakresu edukacji ekologicznej
- EKO-DZIENNIKARZ

Na nagrody dla laureatów Konkursu Wojewódzki Fundusz przeznaczył środki finansowe w łącznej kwocie 545 000,00 zł.

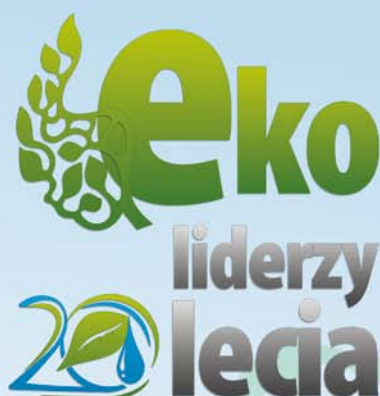


20 lat finansujemy ochronę środowiska
w Małopolsce



Laureaci Konkursu

Zgodnie z Regulaminem, Komisja Konkursowa przeprowadziła analizę przysłanych ankiet, w wyniku której zostali wyłonieni następujący laureaci:



wojewódzki fundusz
ochrony środowiska
i gospodarki wodnej w Krakowie



więcej informacji na stronie:

www.wfos.krakow.pl/20-lecie/wydarzenia/eko-liderzy-20-lecia



- **Gmina Sucha Beskidzka** – laureat w kategorii eko-gmina miejska
- **Miasto i Gmina Mysłenice** – laureat w kategorii eko-gmina miejsko-wiejska
- **Gmina Bochnia** – laureat w kategorii eko-gmina wiejska
- **Zespół Szkół Chemicznych im. Marii Skłodowskiej-Curie w Krakowie** – laureat w kategorii eko-szkoła
- **Przedszkole nr 2 w Nowym Targu** – laureat w kategorii eko-przedszkole
- **Polska Fundacja Przyrodniczo-Leśna** – laureat w kategorii eko-projekt „Ornitologia dla niewidomych, „Głosy ptaków, zapach lasu”
- **Towarzystwo na Rzecz Ziemi** – laureat w kategorii eko-projekt „Ochrona rybitw w Dolinie Górnej Wisły”
- **MPWiK S.A. w Krakowie** – laureat w kategorii eko-przedsięwzięcie z zakresu ochrony wód i gospodarki wodno-ściekowej „Oczyszczalnia ścieków Płaszów II w Krakowie”
- **Gmina Szczucin** – laureat w kategorii eko-przedsięwzięcie z zakresu ochrony powierzchni ziemi i gospodarki odpadami „Zabezpieczenie odpadów azbestowych na drogach i placach na terenie Gminy Szczucin”
- **Związek Gmin Ziemi Gorlickiej** – laureat w kategorii eko-przedsięwzięcie z zakresu ochrony powietrza „Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej na terenie gmin Ziemi Gorlickiej”
- **Gmina Miejska Kraków** – laureat w kategorii eko-przedsięwzięcie z zakresu edukacji ekologicznej „Dni Ziemi i Krakowska Wystawa Ekologiczna Krakowskiego Festiwalu Recyklingu”
- **Małgorzata Małochleb, Marcin Wójcik – serwis ibikekrakow.com** – laureat w kategorii eko-serwis internetowy
- **Paulina Szymczewska - Dziennik Polski** – laureat w kategorii eko-dziennikarz
- **Gmina Niepołomice** – laureat w kategorii eko-partner 20-lecia



Zostały przyznane także wyróżnienia:

1. Gmina Gorlice – wyróżnienie w kategorii eko-gmina wiejska
 2. Szkoła Podstawowa nr 6 im. Władysława Broniewskiego w Trzebini – wyróżnienie finansowe w kategorii eko-szkoła – 6 000 zł
 3. Zespół Szkół w Bibicach – wyróżnienie finansowe w kategorii eko-szkoła – 6 000 zł
 4. Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2 im. Mikołaja Kopernika w Dąbrowie Tarnowskiej – wyróżnienie finansowe w kategorii eko-szkoła – 6 000 zł
 5. Publiczne Przedszkole w Ołpinach – wyróżnienie finansowe w kategorii eko-przedszkole – 2 000 zł
 6. Samorządowe Przedszkole nr 111 Pod Modrzewiem w Krakowie – wyróżnienie finansowe w kategorii eko-przedszkole – 2 000 zł
 7. ICPPC w Stryżowie „Patrząc w przyszłość – EKO-CENTRUM ICPPC” – wyróżnienie w kategorii eko-projekt
 8. Gmina Mogilany „EKOGRA – wspólnie gramy, naturze pomagamy” – wyróżnienie w kategorii eko-przedsięwzięcie z zakresu edukacji ekologicznej
1. Pan Jerzy Miller – Wojewoda Małopolski
 2. Województwo Małopolskie reprezentowane przez Pana Marka Sowę – Marszałka Województwa Małopolskiego
 3. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Krakowie reprezentowany przez Pana Pawła Ciećko – Małopolskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie
 4. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie reprezentowana przez Pana Rafała Rosteckiego
 5. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie reprezentowany przez Panią Joanną Ślusarczyk – Dyrektora RZGW w Krakowie
 6. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie reprezentowana przez nadbrygadiera Andrzeja Mroza
 7. Komenda Wojewódzka Policji w Krakowie reprezentowana przez nadinspektora Mariusza Dąbka – Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji w Krakowie
 8. Komenda Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie reprezentowana przez starszego brygadiera Ryszarda Gaczofa

Zarząd Funduszu postanowił również wręczyć statuetki dla Partnerów Tytułarnych 20-lecia. Statuetki otrzymali:

www.wfos.krakow.pl



Małopolskie będą mieć wpływ na czystość powietrza

Rekordową sumę przyznał Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie na walkę ze smogiem. 20 mln dotacji i pożyczki umożliwi realną poprawę jakości powietrza w naszym województwie.

W sezonie jesienno-zimowym co roku powraca temat likwidacji niskiej emisji powietrza w Małopolsce. W większych aglomeracjach o słabej wentylacji – takich jak Kraków – jest ona główną przyczyną powstawania smogu. Wdychanie niebezpiecznych gazów zwiększa zachorowalność oraz śmiertelność związaną z układem oddechowym i krążenia.

Działania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie znacznie przyczynią się do zmniejszenia zarówno niskiej emisji, jak i jej skutków. Dzięki temu za pięć lat z pewnością zmieni się jakość powietrza w Małopolsce.

Główną przyczyną powstawania niskiej emisji powietrza jest przede wszystkim palenie w piecach węglowych – zarówno węglem, jak i śmieciami. Co roku



do atmosfery trafia 762 ton pyłu i około 470 kg rakotwórczego benzo(a)pirenu. Liczne akcje protestacyjne mieszkańców i organizacji społecznych świadczą o tym, że świadomość szkodliwości palenia nieodpowiednim opałem w piecach jest coraz większa. Chęć ich wymiany zgłosiło w tym roku aż 1500 gospodarstw, czyli o pięć razy

więcej niż w poprzednich latach.

Dzięki przydzielonym środkom z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie będzie można w dwóch etapach zlikwidować kolejne kotłownie indywidualne i osiedlowe, paleniska węglowe, a także kontynuować rozbudowę sieci ciepłowniczej. Pierwszy etap obejmie wymianę 524 pieców, czyli zmniejszenie emisji równoważnej w ilości ok 144 533,66 kg/rok. Na ten cel zostanie przeznaczony prawie 3,5 mln zł dotacji. Na drugi etap przeznaczono 6 mln pożyczki i 6 mln dotacji. Dzięki tym pieniądзом będzie można zmniejszyć emisję równoważną w ilości około 240 238,26 kg/rok, czyli 1057 zlikwidowanych pieców.

Uruchomiony został również program pomocowy z dopłatami do ekologicznego ogrzewania. Dzięki dotacjom możliwa będzie instalacja kolektorów słonecznych, a także pomp ciepła. Na ten cel WFOŚiGW przeznaczył aż 4 mln złotych. Małopolska pogoda pozwala na zastosowanie solarów do produkcji ciepłej wody użytkowej, czy ogrzewania podłogowego. Z kolei pompy ciepła pozwolą w ziemie ogrzać budynek, a w lecie będą służyć za klimatyzację. Obecnie jest to jedna z najtańszych form ogrzewania.

Poza własnymi zadaniami, Fundusz na terenie Małopolski pilotuje również ogólnopolski program KAWKA, którego celem jest ochrona



Pompa ciepła to sprawdzony sposób na likwidację niskiej emisji.



WFOŚiGW w Krakowie wraz z Bankiem Spółdzielczym w Zatorze oraz Bankiem Ochrony Środowiska oferuje wsparcie dla osób fizycznych na zakup i instalację ogniw fotowoltaicznych



ludności przed szkodliwymi oddziaływaniami zanieczyszczeń powietrza. Budżet programu przeznaczonego na działania w całej Polsce wynosi aż 400 milionów złotych. Przydzielony jest przede wszystkim na likwidację tych źródeł energii, których wykorzystanie niesie ze sobą produkcję szkodliwych gazów i zamienienie ich na takie, które nie szkodzą środowisku. Do zanieczyszczeń z tak zwanej „niskiej emisji”, której likwidacją zajmuje się przede wszystkim program KAWKA, zaliczają się również zanieczyszczenia pochodzące z wszelkiego rodzaju pojazdów mechanicznych. Pomóc w tym może między innymi wdrażanie systemów zarządzania ruchem miast, czy budowa stacji zasilania transportu zbiorowego w gaz ziemny lub energię elektryczną.

Ze środków finansowych przez pięć lat mogą korzystać także osoby fizyczne. Co powinni zrobić zainteresowani, żeby móc wykorzystać te pieniądze? Przede wszystkim zgłosić się do swojej gminy, która odpowiedzialna jest za przyjmowanie wniosków i dowiedzieć się, czy gmina, w której mieszkają bierze udział w programie KAWKA. W ramach programu KAWKA gmina powinna zadbać o 10% kosztów całej operacji, resztę gmina otrzyma od Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska (45%) i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska w Krakowie (45%). Osoby fizyczne będą mogły więc przeprowadzić modernizację starych kotłowni, przyłączyć się do sieci ciepłowniczej, czy wymienić piece na takie, które przystosowane są do spalania biomasy.

Już wiadomo, że w ramach zaplanowanych przedsięwzięć zlikwidowanych zostanie ponad 6 tysięcy źródeł ciepła opalanych paliwem stałym. Zastąpi je ponad 1,2 tysiąca źródeł, które do produkcji ciepła nie wykorzystują węgla.

Osoby indywidualne mogą także korzystać z dofinansowania inwestycji w ramach umów podpisanych pomiędzy Wojewódzkim Funduszem, a Bankiem Ochrony Środowiska oraz Bankiem Spółdzielczym w Zatorze. Dofinansowanie obejmuje: budowę źródeł ciepła o mocy do 40 kW, jeżeli pochodzą one z odnawialnych źródeł energii, zakup i instalację rekuperatorów z odzyskiem ciepła w celu zminimalizowania zużycia energii, wymianę kotłów grzewczych węglowych na kotły gazowe i olejowe o mocy do 40 kW, zakup i instalację ogniw fotowoltaicznych i kolektorów słonecznych o mocy do 10 kW.

www.wfos.krakow.pl

Stacja tankowania gazu ziemnego - ekologicznego paliwa używanego w autobusach komunikacji miejskiej



Kampania informacyjna Krakowskich Wodociągów
„Dobra woda prosto z kranu”



Nowa jakość kranówki

Na pytanie czy woda z Krakowskich Wodociągów jest zdatna do picia bez przegotowania, pada często odpowiedź negatywna. To wynik narosłego przez lata stereotypu, że „kranówka” jest wodą poorestniej jakości, że zawiera mnóstwo zanieczyszczeń i lepiej nie używać jej do celów spożywczych. Pora zerwać z tymi przesadami, gdyż woda z kranu nie jest wcale gorsza od większości wód mineralnych i źródłanych, reklamowanych powszechnie jako „krystalicznie czyste”.

Stereotyp szkodliwości nieprzegotowanej wody z kranu utrwalił się, gdyż przez wiele dziesięcioleci – na znacznym obszarze kraju – zaniebawiano opieką nad wodami powierzchniowymi, a zarazem niedostatecznie dobrze ją uzdatniano przed ostatecznym wprowadzeniem do sieci wodociągowej. To, w związku z szeregiem rygorystycznych wymagań, które wymogły na samorządach dbałość o środowisko – w tym czystość rzek – zdążyło się przez ostatnie lata zmienić. Inwestowanie w oczyszczalnie ścieków oraz stacje uzdatniające wodę, przy stałej kontroli stanu technicznego przewodów oraz urządzeń sieciowych, sprawiło, że jakość wody dostarczanej do mieszkańców już w wielu polskich miastach nie ustępuje tej, którą możemy zakupić w sklepach. Dotyczy to m.in. Krakowa.

Jak to możliwe?

Woda pitna, jaką Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji SA w Krakowie dostarcza

mieszkańcom ujmowana jest z czterech rzek: Raby (Zbiornik Dobczycki), Rudawy (zbiornik Podkamyk), Dłubni i Sanki oraz studni głębinowych znajdujących się w Mistrzejowicach. Przed wprowadzeniem jej do sieci poddawana jest ona m.in. procesom koagulacji, napowietrzania i dezynfekcji w zakładach uzdatniania wody (ZUW Raba, ZUW Rudawa, ZUW Dłubnia i ZUW Bielany). W przeciągu ostatnich kilkunastu lat każda z nich została gruntownie zmodernizowana i zaopatrzona w najnowocześniejsze urządzenia uzdatniające i laboratoryjne. Wybudowano oraz dokonano wymiany kilkuset kilometrów przewodów wodociągowych, podwyższono również skalę monitoringu wychwytyjącego ich uszkodzenia i nieszczelności. Pionierskim przedsięwzięciem było zamontowanie turbiny na przepompowni w ZUW Raba, dzięki której udaje się odzyskać 25% energii elektrycznej zużytej na przepompowanie wody ze Zbiornika Dobczyckiego i utrzymanie jej odprowadzania pod należytym ciśnieniem. Zmodernizowano i rozbudowano ponadto



system kontroli jakości wody. Centralne Laboratorium Krakowskich Wodociągów wyposażone jest w pracownię analityczną pozwalającą monitorować ok. 140 wskaźników fizyko-chemicznych i bakteriologicznych w wodzie pitnej podczas całego procesu jej produkcji i dystrybucji. Dążenie do osiągnięcia jak najwyższych standardów jakości i dostępności, sprawiło, że jej zasięgiem objęty jest niemal cały Kraków (szacuje się, że z sieci wodociągowej korzysta 99,6% ogółu mieszkańców), a także kilkanaście ościennych gmin (w tym takie miasta jak Wieliczka, Myślenice, Dobczyce, Niepołomice i Skawina).

Dobra woda prosto z kranu

By woda mogła być zdatna do picia musi odpowiadać wielu parametrom w zakresie jej czystości, mineralizacji i obecności szkodliwych bądź niepożądanych pierwiastków chemicznych. Wbrew pozorom, szereg – wydawałoby się, że niekorzystnych – cech charakteryzujących wodę z kranu, stanowi raczej potwierdzenie jej wysokiej jakości, niż szkodliwości. Cechy te to m.in. twardość wody, obecność chloru oraz pierwiastków powodujących powstawanie kamienia. Na tle ich zawartości w krakowskiej kranówce przez lata narosło wiele mitów oraz nieprawdziwych przekonań.

Woda z Krakowskich Wodociągów jest średnio twarda, co sprawia, że na urządzeniach agd podgrzewających bądź wykorzystujących wodę przegotowaną pojawiają się osady mineralne. Proces ten jest naturalny, gdyż obróbka termiczna służy uzyskaniu wody miękkiej, a wytrączony osad (tzw. kamień) zawiera te części minerałów, które odpowiadają za jej twardość. Należą do nich m.in. związki wapnia i magnezu, które mają korzystny wpływ na zdrowie. Z tego powodu, do bezpośredniego spożycia powinno się podawać właśnie wodę nie przegotowaną. Nie ma obaw, że nie wytrącony podczas gotowania kamień przyczyni się do jego osadzania w organizmie. Kamienie powstające w drogach pokarmowych i moczowych są bowiem efektem przemian metabolicznych i wytrącania się złożeń z nierozpuszczalnych składników chemicznych. Nie jest też prawdą, iż szkodliwa jest obecność chloru w wodzie kranowej. Jego zastosowanie jest gwarantem mikrobiologicznego bezpieczeństwa wody, gdyż pełni rolę dezynfekującą. Stężenie tego pierwiastka nie przekracza też dopuszczalnych norm i nie ma niekorzystnego wpływu na organizm. Podobnie jest ze związkami chemicznymi, które powstają w wyniku chlorowania. Stosowanie filtrów w dzbankach domowych, w niektórych przypadkach pozwala ten chlor usunąć, co może poprawić jej smak oraz zapach, ale również stworzyć zagrożenie zanieczyszczeniem wody poprzez rozwój szkodliwych bakterii na wkładach filtrujących.



Zalety kranowianki chwaliły również krakowskie tramwaje

Mineralna, źródłana czy kranówka?

Wody butelkowane obecne na półkach polskich sklepów to wody mineralne i źródłane. To ważne rozróżnienie, niedość uświadomione wśród konsumentów. By można było daną wodę uznać za mineralną musi się ona charakteryzować odpowiednim stężeniem minerałów w formach jonowych, a więc dobrze przyswajalnych przez organizm, oraz stabilnym składem. Tylko niewielka część dostępnych na rynku wód to wody spełniające oba te wymagania, ale – co należy podkreślić – nie powinny one być używane w dużych ilościach. Wody źródłane natomiast pod wieloma względami – m.in. mineralizacji czy obecności bio-pierwiastków (wapń, magnez, potas) – często ustępują „kranowiance”. Duże nakłady ponoszone na jej promocję przyczyniają się do wysokiej ceny. Cena jednostkowa jednej butelki wody źródłanej czy mineralnej jest równa cenie ponad trzystu butelek wody z kranu.

Warto pić „kranowiankę”, gdyż jest nie tylko zdrowa i bezpieczna, ale również tania.





Jedziemy do wód... słowackich

Dzięki wymianie między partnerskimi samorządami polskimi i słowackimi powstało wiele przygranicznych inwestycji, w których przedsiębiorcy z tych miejscowości mogli i mogą się nawzajem inspirować. Takim przykładem są chociażby Rajeckie Teplice, gdzie zbudowany został piękny kompleks wykorzystujący bogate zasoby wód geotermalnych.

Słowacja należy do krajów o najbogatszych walorach przyrodoleczniczych w Europie. Wody termalne i mineralne, a także borowiny, występujące w wielu słowackich regionach, były wykorzystywane już w wiekach średnich. Słowackie uzdrowiska chlubią się tą przeszłością, wspominają cesarzy, żony głów koronowanych, artystów i inne znane postaci odwiedzające na przestrzeni wieków Pieszczany, Bardejów czy Turčianske Teplice – najslawniejsze zdrojowiska naszych południowych sąsiadów, wciąż najczęściej odwiedzane przez kuracjuszy. Ich pozycji od dłuższego czasu starają się zagrozić mniejsze uzdrowiska i robią to coraz skuteczniej. Przyjrzyjmy się Rajeckim Teplicom.

Rajeckie Teplice leżą 15 km na południe od Żyliny, trzeciego co do wielkości miasta na Słowacji. Od polskiej granicy najbliższej tu od przejścia w Zwardoniu (ok. 65 km), ale, w związku z tym, że Słowacja – podobnie jak Polska – nadgania wieloletnie zaniedbania w infrastrukturze drogowej główna droga prowadząca tędy do Żyliny jest w przebudowie, co znacznie wydłuża czas przejazdu. Jadącym od strony Krakowa proponujemy zatem skorzystanie z przejścia w Chyżnem, zaś tym, którzy podróżują od strony Śląska,

z przejścia w Cieszynie. Dodatkowym atutem takiego wyboru jest możliwość podziwiania krajobrazów Małej i Wielkiej Fatry, zamków Strecno i Orava oraz historycznych miasteczek i wsi.

Historia Rajeckich Teplic sięga XIV w. Wieś (prawa miejskie Rajeckie posiadają od lat 90. XX w.) przez wiele wieków rozwijała się w cieniu Turčianskich Teplic, choć walorami wcale od tego znanego uzdrowiska nie odbiegała. Miejscowi, jak też bardziej ceniący sobie ciszę i spokój kuracjusze z różnych krajów, korzystaliby jednak z dobrodziejstw natury i mikroklimatu Rajeckich Teplic. Warunki klimatyczne tu występujące zaliczane są do uspokajających. Duża ilość dni słonecznych bez nadmiernych upałów, świeże powietrze bez silnych wiatrów sprawiają, że relaks w Rajeckich jest dla ludzkiego organizmu wręcz wymarzony. A jeśli dodamy do tego źródła wód termalnych, sięgających swą temperaturą 40°C, posiadających wspaniałe właściwości lecznicze, możemy uznać, że wypoczynek tutaj to gwarancja nie tylko dobrego samopoczucia, ale i podreperowania zdrowia.

Wiodącym obiektem uzdrowiskowym Rajeckich Teplic jest Dom Zdrojowy (Kupele). W 1996 r. nabył go od państwa prywatny inwestor i przemienił w wysokiej



klasy hotel i ośrodek balneologiczny Afrodyta (org. Aphrodite), który stał się prawdziwym magnesem dla nie tylko słowackich, ale również niemieckich, węgierskich, austriackich czy polskich gości. Nawiązanie do greckiej bogini nie jest przypadkowe. Wnętrza hotelu wykonano w stylu nawiązującym do antyku. Dużo tu antycznych rzeźb, posągów, monumentalnych kolumn, ściennych malowideł i detali, które nadają hotelowi luksusu i elegancji.

Największą atrakcją Afrodyty jest zespół termalnych basenów (cztery zewnętrzne i dwa kryte). Największy z nich rekreacyjno-pływacki (otwarty) ma długość 25 m i stałą, naturalną temperaturę 26–28°C. Obok niego usytuowane są dwa baseny leczniczo-regeneracyjne. Pierwszy z nich, połączony kanałem z pływalnią wewnętrzną, to basen gorący, z temperaturą sięgającą 38°C. Jest wyposażony w bicz wodne tryskające z otworów umieszczonych pod powierzchnią wody. W hydromasaż tego typu zaopatrzone również drugi basen. Stylizowany na małe jezioro ze spływającym ze skał wodospadem ma ok. 30°C, a kąpiel w nim ma właściwości relaksacyjne oraz regenerujące. Dużą popularnością cieszy



się z kolei tzw. kąpiel turecka w dwuczęściowym basenie. Polega ona na ok. ośmiominutowym pobycie w wodzie gorącej (ok. 40°C), a następnie schłodzeniu się w wodzie o niskiej temperaturze. Kąpiel ta ma duże właściwości terapeutyczne. Wzmacnia system odpornościowy organizmu oraz poprawia krążenie krwi. Wpływa korzystnie również na inne dolegliwości. Pod dachem pływalni znalazły się ponadto dwa baseny lecznicze, w których przebywania działa kojąco na system nerwowy, choroby degeneracyjne i zawodowe, a także

wspomagająco w rehabilitacji pourazowej.

Afrodyta oferuje również szereg zabiegów leczniczych, relaksacyjnych i upiększających: wodolecznictwo, klasyczne masaże, bicz wodny, terapia tlenowa, kąpiel węglanowa, manicure i pedicure. Uzdrawisko dysponuje również kompleksem sportowym z kortami tenisowymi, siłownią polem do minigolfa, wypożyczalnią rowerów. Wieczorami można się zrelaksować przy muzyce na żywo, a w weekendy odbyć niezapomnianą imprezę taneczno-rozrywkową.

Wojciech Stańczyk



Jesienią 2013 r. Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Krakowie zorganizował konkurs debat oksfordzkich, w którym uczestniczyli uczniowie ośmiu szkół ponadgimnazjalnych z Krakowa, Tarnowa, Oświęcimia i Bochni. Celem konkursu było zainicjowanie dyskusji wśród ludzi młodych na temat obecności Polski w Unii Europejskiej oraz relacji międzynarodowych. Służył również propagowaniu dialogu opartego na poszanowaniu dyskutantów i umiejętności merytorycznej argumentacji.

Dzisiejsza młodzież nie taka zła

Finał konkursu odbył się 19 grudnia, w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie. Z tezą *Małopolska powinna zabiegać o organizację międzynarodowych imprez sportowych* zmierzyły się drużyny z dwóch szkół: I Liceum Ogólnokształcącego w Bochni (propozycja) i II Liceum Ogólnokształcącego w Tarnowie (opozycja).



Uczestnicy półfinału w II LO im. Jana Hetmana Tarnowskiego w Tarnowie wraz z opiekunami oraz pracownikami Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej i ekspertami Debaty

Debatę zdominował temat organizacji przez Polskę i Słowację zimowych igrzysk olimpijskich w 2022 r. Propozycja wskazywała na wymierne korzyści wizerunkowe (promocja Polski za granicą) i ekonomiczne (rozwój turystyki i infrastruktury) przy organizacji tak dużego wydarzenia sportowego. Strona opozycji przekonywała „Zamiast w sport widowiskowy inwestujemy w sport masowy” i przedstawiła dane ekonomiczne, wskazujące na nabrzmiałe koszty organizacji międzynarodowych imprez sportowych i problem z wykorzystaniem infrastruktury po zakończeniu zawodów.

Rozstrzygnięcie konkursu odbyło się w drodze głosowania publiczności. Wystąpienia uczestników skomentowali przedstawiciele samorządu obecni podczas debaty nt. współpracy międzynarodowej samorządów i organizacji pozarządowych poprzedzającej konkurs. Decyzją publiczności, stosunkiem głosów 23:20, wygrała drużyna z Bochni. Zwycięzcy otrzymali w nagrodę czytniki e-booków, a wszyscy uczestnicy finału uhonorowani zostali bonami do sklepów popularnej sieci handlowej.

W eliminacyjnych debatach tematem była kwestia rozszerzenia Unii Europejskiej – uczestnicy mieli

wykazać, że będzie ono korzystne zarówno dla UE, jak i kraju aspirującego do członkostwa. Dwukrotnie wygrała „propozycja”, dwukrotnie „opozycja”. Jak się okazuje ten sam temat może nasuwać sprzeczne wnioski, ale decydującą rolę odgrywają argumenty oraz umiejętne riposty. W półfinale uczestnicy mieli do udowodnienia tezę o słuszności przyjęcia przez Polskę euro – tu również rację rozłożyły się po równo. Zespół Szkół nr 1 im. St. Staszica w Bochni awansował do finału jako propozycja, zaś II Liceum Ogólnokształcące w Tarnowie jako opozycja.

To nie była pierwsza tego typu inicjatywa organizowana przez krakowski RODM. W poprzedniej formule ośrodka (Małopolskie Centrum Informacji Europejskiej) cykl debat również wygrała ekipa z tej samej szkoły. Jak powiedział Jerzy Pączek, wicedyrektor placówki i opiekun obu zwycięskich ekip, jego podopieczni z poprzedniej edycji, świetnie zdali matury i nie mieli problemów, by dostać się na wymarzone studia. Halina Pasternak, dyrektor II LO w Tarnowie, również potwierdza jego słowa. – *Od kilku lat nasza młodzież bierze udział w Tarnowskiej Lidze Debat Oksfordzkich, a jej uczestnicy doskonale radzą sobie na studiach* – powiedziała „Wspólnocie Małopolskiej”.

Warto zatem poświęcić czas i wziąć udział w konkursie. Doświadczenie zdobyte podczas debat jest niezwykle cenne, gdyż dodaje pewności siebie i uczy samodzielnego myślenia. W toku przygotowań do debaty trzeba zapoznać się z argumentami, które się będzie przedstawiało, jak i z argumentami, które może podnosić strona przeciwna. Jest więc przydatna wszędzie tam, gdzie wymaga się analitycznego myślenia i przewidywania, jakiego typu ruch może przedstawić strona przeciwna.

- **I Miejsce i Nagroda Główna:** Zespół Szkół nr 1 im. St. Staszica w Bochni
- **II Miejsce:** II Liceum Ogólnokształcące w Tarnowie
- **III Miejsce ex aequo:** Liceum Ogólnokształcące Sióstr Prezentek w Krakowie oraz Zespół Szkół Mechanicznych nr 1 w Krakowie
- **IV miejsce ex aequo:** III Liceum Ogólnokształcące w Krakowie; XVI Liceum Ogólnokształcące w Krakowie; Zespół Szkół Ogólnokształcących (I LO) w Bochni; Powiatowy Zespół nr 3 Szkół Technicznych i Ogólnokształcących w Oświęcimiu.



Wyobraźnia zamiast polityki

Cykl debat zorganizowanych przez Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Krakowie, prowadzony przez Federację Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP wspólnie z SGiPM

Zobowiązania podjęte na początku lat 90. doprowadziły do gwałtownego ożywienia kontaktów międzynarodowych polskich samorządów terytorialnych. Niestety przyznać trzeba, że rozwój współpracy międzynarodowej (...) w początkowym okresie po transformacji ograniczał się de facto do współpracy trans- i nadgranicznej związanej z działalnością euroregionów oraz do sporadycznych kontaktów związanych raczej z wymianą młodzieży i współpracą tzw. szkół partnerskich. Często zresztą były to działania jednostkowe, bez długofalowej strategii w tej dziedzinie i charakteryzujące się wręcz akcyjnością. Mimo istnienia na naszym kontynencie wielu organizacji reprezentujących władze samorządowe (na przykład: Zgromadzenie Regionów Europejskich, Rada Gmin i Regionów Europy, Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych) trudno dopatrzeć się w ich działalności rzeczywistej aktywnej roli polskich samorządów. Choć powody tego były różne, bardzo niewiele z nich wybierało drogę rozwoju rzeczywistej współpracy międzynarodowej, bardzo niewiele z nich upatrywało w niej realnych korzyści, tak politycznych, jak i ekonomicznych, czy społecznych.

Bez wątplenia drogą wyjścia z tego marazmu może być obywatelski wymiar współpracy międzynarodowej samorządów lokalnych i regionalnych, czyli odejście od tradycyjnego modelu współpracy odgórnej na rzecz wspomagania oddolnych inicjatyw społecznych. Jak pokazuje praktyka ostatnich lat, projekty w sferze kultury, edukacji, kontaktów międzyludzkich, czy nawet międzynarodowej współpracy ekonomicznej mogą być z powodzeniem realizowane przez różnego typu organizacje pozarządowe. Wymaga to jednak od decydentów zarówno wyobraźni, jak i zaufania do partnerów działających na terenie gminy, powiatu, czy województwa i sprowadzać się powinno raczej do moderowania przez samorzady tych oddolnych inicjatyw, a nie do zastępowania ich własnymi pomysłami związanymi jakże często z nadchodzącymi kampaniami wyborczymi.

Cykl debat, które odbyły się w Regionalnym Ośrodku Debaty Międzynarodowej w Krakowie w drugiej połowie 2013 roku jasno pokazuje logikę tego typu przedsięwzięć, a rekomendacje będące wynikiem długich dyskusji praktyków mogą okazać się niezwykle pomocne w kreowaniu przez władze państwowe i jednostki samorządu terytorialnego zarówno „nowej polityki międzynarodowej”, jak i przynieść realne ko-

rzyści dla społeczności lokalnych. Debaty, o których mowa dotyczyły współpracy międzynarodowej jednostek samorządu terytorialnego:

- w sferze kultury (Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie);
- w sferze edukacji i polityki młodzieżowej (MCK);
- w sferze współpracy ekonomicznej (Muzeum Armii Krajowej w Krakowie);
- w sferze obywatelskiego wymiaru współpracy (Miejska Biblioteka Publiczna w Myślenicach);
- w sferze polityki senioralnej (MCK).

Powyższy tekst pochodzi ze wstępu raportu pod redakcją dra Mirosława Natanka. Raport ze wspomnianych debat eksperckich znaleźć można na stronie internetowej Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej w Krakowie w dziale „biblioteczka”: www.rod-m.krakow.pl.



Wymiana doświadczeń między NGO z różnych krajów dotyczy wielu dziedzin aktywności – np. kultury i edukacji. Na zdjęciu: program artystyczny podczas debaty w Bibliotece Publicznej w Myślenicach.



Ośrodek Debaty
Międzynarodowej
Kraków

Dane kontaktowe:

31-027 Kraków, ul. Mikołajska 4 (Mały Rynek)

tel: 12 421 30 15, 12 421 33 15

faks: 12 423 19 26

e-mail: rod-m@rod-m.krakow.pl

www.rod-m.krakow.pl

Godziny otwarcia: poniedziałek 10:00-18:00,

wtorek–czwartek 9:00-17:00, piątek 8:00-16:00.



Model współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego a niewidomymi i słabowidzącymi

Dojrzała współpraca między wszystkimi obywatelami a samorządem terytorialnym wymaga spełnienia szeregu warunków. Musi się ona przede wszystkim opierać na wzajemnym zrozumieniu i chęci współpracy, ale także na określonym zbiorze zasad. Szereg zasad wynika z powszechnie zrozumiałych i akceptowanych zasad współżycia społecznego. Sprowadzają się one do dbałości o dobro wspólne lokalnej społeczności, o dobrostan jej mieszkańców, zwłaszcza tych, którzy wymagają wsparcia z uwagi na osobiste i społeczne bariery, które utrudniają im korzystanie z różnorodnych dóbr publicznych.

Poniżej prezentujemy zasady, które stanowią oś modelu współpracy samorządu terytorialnego z osobami niewidomymi i słabowidzącymi.

- Jednostka samorządu terytorialnego powinna dążyć do udostępniania informacji publicznych w sposób umożliwiający korzystanie z nich osobom niepełnosprawnym. W przypadku osób z problemami wzroku dotyczy to np. zamieszczania w biuletynie informacji publicznej dokumentów w plikach tekstowych umożliwiających odczyt tym osobom (np. format .doc albo .pdf), w przypadku obwieszczeń na tablicach stosowania odpowiedniego kroju czcionki (minimum 16 pkt, czcionka bezszeryfowa – Arial, Tahoma) na wysokości wzroku oraz dostosowania stron internetowych do międzynarodowych standardów WCAG 2.0.
- Urzędy, wprowadzając rozwiązania ułatwiające obsługę klienta, np. „systemy zarządzania ruchem klientów”, powinny brać pod uwagę specyficzne potrzeby osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących zapewniając osobę/y pomagającą obsłużyć system.
- Przy organizacji referendów samorządowych powszechnie powinny być zastosowane rozwiązania umożliwiające udział osobom z dysfunkcjami wzroku, np. dowóz, przy głosowaniach nakładki brailowskie, możliwość pomocy przez wskazaną osobę. Jednocześnie urzędy powinni informować osoby niewidome i słabowidzące o rozwiązaniach, które w danej gminie będą stosowane.
- Należy dążyć do tworzenia w jednostkach samorządu terytorialnego punktów koordynujących pracę asystentów osoby niepełnosprawnej. Wskazane jest włączanie pozarządowych organizacji w działania dotyczące szkolenia asystentów. Asystentami mogą być wolontariusze.

- Ważnym elementem współpracy jest dobra komunikacja. Wskazane jest więc organizowanie spotkań z przedstawicielem urzędu odpowiedzialnym za osoby niepełnosprawne, podczas których ustalone będą zasady i procedury wzajemnych kontaktów.
- Współpraca powinna polegać nie tylko na wzajemnym informowaniu się o podejmowanych inicjatywach, ale również ich wspólnym inicjowaniu. Warto więc szukać możliwości współdziałania między samorządem terytorialnym a środowiskami osób niepełnosprawnych.
- Samorządy powinny dążyć do tego, aby ich pracownicy byli przygotowani do pracy z osobami niepełnosprawnymi. Dlatego powinny organizować szkolenia dla swoich kadr i uwzględniać na nich problematykę obsługi osób niewidomych i słabowidzących. Warto w tym obszarze zwrócić się bezpośrednio do środowisk osób niewidomych i słabowidzących, które mogą wesprzeć merytorycznie takie szkolenia.
- Dobre praktyki należy promować. Dlatego zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i organizacje pozarządowe zrzeszające osoby niepełnosprawne powinny dzielić się swoim doświadczeniem i popularyzować cenę inicjatywy.
- Należy dążyć do likwidacji barier w przestrzeni publicznej utrudniających funkcjonowanie osobom niewidomym i słabowidzącym.
- Ważne jest upowszechnienie informacji o możliwości tworzenia partnerstw projektowych pomiędzy organizacjami zrzeszającymi niewidomych a innymi organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego.

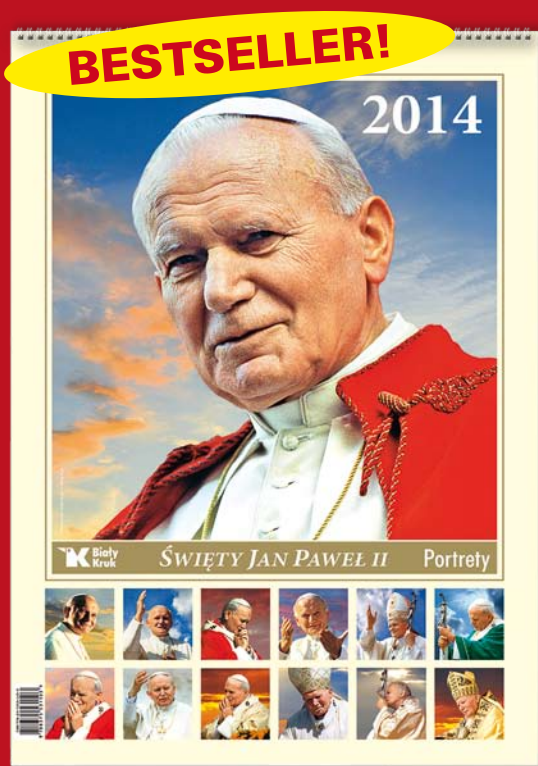
Rekomendacje zostały wypracowane wspólnie przez Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski oraz Polski Związek Niewidomych w ramach projektu „Partycypacja. Osoby niewidome liderami komunikacji społecznej” realizowanego w okresie 08.2012–09.2013 w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami Unii Europejskiej. Pełny raport z projektu dostępny jest na stronie internetowej Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Małopolski. Dodatkowe informacje na temat projektu można uzyskać u Anny Góral, tel. 12 421 74 65, a.goral@regiony.org.pl.

www.sgpm.krakow.pl



Wspólnoty Małopolskiej

Wielkoformatowy kalendarz papieski na 2014 rok!



Najwyższy poziom poligraficzny!

Duży format: 30,5 x 43 cm, 14 stron, papier kredowy matowy 200 g, okładka lakierowana, błyszcząca (papier 250 g), biała spirala wzdłuż krótszego boku, plecki: biała tektura przez cały format strony

Wzruszające, pełne ekspresji fotografie – bł. Jan Paweł II na każdy miesiąc nadchodzącego roku! Polski Papież w różnych fazach swego pontyfikatu: w większości jeszcze młody i energiczny, ale pod koniec też utrudzony; błogosławiący, nauczający, pozdrawiający, modlący się... Stylizowane portrety – w dużym formacie, na eleganckim papierze o odcieniu ecru, otoczone złożoną obwódką i bardzo starannie wydrukowane – stanowią wspaniałą ozdobę na uroczystość kanonizacji bł. Jana Pawła II. W kalendarium uwzględniono imieniny i święta państwowe oraz kościelne.

25 i więcej egz.	12 zł/egz.
10-24 egz.	14 zł/egz.
5-9 egz.	16 zł/egz.
3-4 egz.	18 zł/egz.

Zamiast ceny detalicznej 20 zł



DOBRA WODA

prosto z kranu



DOWIEDZ SIĘ WIĘCEJ
www.prostozkranu.krakow.pl